

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL :
In România un an (48 NUMERE) 10 lei
„gease luni 6 „
In toate țările uniunii poștale un an 12 „

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 60. Pasajul No. 3
DIRECȚIA
București, B-dul Ferdinand 55.

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :
C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATIA DIN BUCUREȘTI

UN NUMĂR :
25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 2.

DUMINICĂ, 7 NOEMBRIE 1910

Vol. IX.

SUMARUL

NOTĂȚI:

Către cititori. — Optimismul politic în România. —
† Al. Ștefulescu. — Ecouri din lumea politică.

CESTIUNI ACTUALE:

DEM. I. TEODORESCU. „*Neoiobăgia*“.
DR. I. DU CLOAN. *Portugalia și România.*

ȘTIINȚE SOCIALE:

V. GEORGESCU BĂRLAD. *Nestatornicia legilor...*

LITERATURĂ:

GUY DE MAUPASSANT. *Fericirea.*
ALPHONSE DAUDET. *Moartea lui Dauphin.*
NICOLAE PORA. *O vedenie.*
RAUL CELERASIRA. *Suflet zbuciumat.*

ȘCOLARE:

C. V. BUJUREANU. *Doctrina pedagogice.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI:

N. ȘTEFĂNESCU-IACINT. *În conserratorii la pu-
tere . . .*

TRIBUNA CITITORILOR:

In chestia evreiască.

TEATRU-MUZICĂ FINANȚE ȘI COMERT

NOUTAȚI

Către cititori,

Cu incepere de la numărul acesta se introduce in orga-
nizarea Noei Reviste Române mai multe inbunătățiri.

Localul administrațiunii și redacțiunii se va muta în cen-
trul Capitalei, în Pasajul Soc. Imobiliare No. 3. (Intrarea
prin Calea Victoriei 60 și Str. Academiei 19). Adresa Direc-
țiunii rămâne ca și în trecut: B-d Ferdinand 55.

Cititorii și abonații noștri vor putea să-și procure de la ad-
ministrație nu numai numerile din revistă, ci și cărțile și
obiectele cari se vor anunța pe paginile noastre rezervate
anunțurilor.

De la No. acesta se adaugă Noei Reviste Române încă opt
pagini, astfel că exemplarele vor fi de aci înainte de 24
pagini, în loc de 16 pagini câte au fost până acum.

In aceste opt pagini s'a introdus rubrici noi, cari vor
fi pe cititori în curent cu întreaga mișcare culturală a
timpului.

S'an făcut demersurile necesare pentru ca acei ce împăr-
tășesc programul revistei să aibă pe viitor un control mai
eficace în însăși administrația și redacția Noei Reviste Ro-
mâne. In acest scop, după o învoială prealabilă făcută între
coproprietari, s'a decis în principiu, transformarea unei pă-
trimi cel puțin din capitalul revistei în acțiuni la purtător, care
să poată fi cumpărate de către cititori.

Condițiunile de subscriere și drepturile rezervate sub-
scriitorilor se vor face cunoscute printr'un anunț special.

Caracterul de revistă independentă va fi păstrat și pe vii-
tor. Vom căuta chiar să accentuăm și mai mult acest carac-
ter, contra tuturor suspiciunilor, adesea ori rău intenționate,
venite din partea unora. Noua Revistă Română, așa cum
s'a mai spus în programul publicat la 1 Ianuarie 1910—
își propune să oglindească mișcarea socială și literară a
timpului, așa cum această oglindire se poate face într'o
conștiință înzestrată cu toată critica științei contimporane.
Rolul la care ea tinde, este să întărească printr'o activitate
bine susținută, încrederea opiniunii publice în judecata
celor competenți și liberi de orice prejudecii; încredere
atât de necesară într'un stat democratic și din nenorocire
atât de des amenințată prin polemicele pătimașe ale presei
zilnice.

Direcțiunea.

Optimismul politic în România

Un partid practicând sistemul american „mind-cure“.

Tinerețea culturii noastre trebuia să ne ducă la multe a-
semănări cu viața americană; cu toate acestea nici odată
nu ne-am fi gândit că vom ajunge să copiem pe americani
așa de aidoma.

Și încă în acea ce au americanii mai „american“, în prac-
tica sistemului „mind-cure“!

Judece ei însăși cititorii.

In America există o sectă religioasă foarte numeroasă, —
după ultima statistică, ar cuprinde peste un milion de a-
depți, — care pune în practică terapeutică credinței. Cine
crede se mântuește, zice evanghelistul. Cine este bolnav n'are
de cât să creadă că este sănătos, și se va însănătoși, zice
Americanul. Nu crede cea ce vezi, cum face ori și ce om,
ci vezi aceia ce crezi...

Crede-te tare și atunci din slab te faci tare! Fii optimist
în credință, pentru a fi și în realitate!

Și apostolii sectei în cestiune fac minuni. Mii și mii de
persoane părăsesc terapeutică medicală, care uzează de
mijloace materiale, și se dedau la practica credinței, la

mind-cure, cum se numește ea acolo în America. „Inițiatorii sistemului *mind-cure*, zice William James, cel mai mare psiholog al Americii contemporane, au avut meritul de a fi descoperit, printr-o intuițiune profundă, puterea cea mare pe care o au atitudinile optimiste ale sufletului „în îndepărtarea tuturor rețelor“.

Ce inventivi Americani !

Dar neîntrețuți, nu; căci să privim un moment la aceea ce se petrece în viața noastră politică.

Secta religioasă din America o regăsim la noi sub forma de partid politic. (La noi politica are importanța pe care în America o are religiunea).

De mai bine de șase luni partidul conservator român practică întocmai ca și cei mai neaoși Americani *mind-cure*.

Membrii partidului conservator român *cred, nu accia ce văd, ci văd accia ce cred*.

Ei cred că vor veni la... putere, și de accia să și văd la putere. Ei sunt, de șase luni și mai bine la putere. În momentele acestea ei guvernează.... în gând, adică în atitudine cum ar zice psihologul american.

Partidul conservator fiind la putere, negreșit că și presa lui are atitudinea unei prese care apără un partid la putere....

Ceva mai mult. Partidul conservator începe să se și eternizeze la putere ! Presa lui a simțit, că din cauza venirii la putere, și eternizării la putere a partidului conservator cele l'alté două partide, și în special partidul conservator democrat, din gelozie, a început să devină *antidynastic*. (Antidynasticismul este în România primul simptom serios al protestării opoziției contra celor ce stau prea mult timp la putere).

Și presa conservatoare își face datoria să apere guvernul conservator, și să denunțe pe antidynastici.

Unul dintre aceștia pare să fie și subsemnatul, modestul scriitor al acestor rânduri, de când cu apropierea ce a îndrăznit să facă între politicianismul nostru și cel din Portugalia sub Manuel II.

Dacă ar fi fost conservatorii în opoziție atunci desigur că apropierea ar fi fost bine venită, dar odată ce sunt conservatorii la putere... lucrul se schimbă ! Presa conservatoare veghează.

Cine este contra politicianismului este contra M. S. !

Ce dynastici au devenit redactorii dela răposata *Protestarea !*

Ne așteptăm că și articolul, din No. de față al D-rului Duscian, să fie pus în legătură cu antidynasticismul... celor rămași în opoziție !

Cu atâtea câte le vezi în România îți trece de dorul de a mai vedea America, și a te mai iniția în practica lui *Mind-cure*.

C. R.-M.

† Alex. Ștefulescu.

Săptămâna trecută a fost condus la lăcașul de veci în T-Jiu un bărbat de mare merit în felul său—institutorul și scriitorul Al. Ștefulescu,—care s'a făcut cunoscut și s'a distins nu numai pe terenul școlar, unde s'a ridicat la demnități mai înalte, ci și pe terenul istoriografiei naționale, unde a lucrat, cu exemplară stăruință și laudabilă răvnă, mai bine de un deceniu și jumătate. Căci de la 1896, când a tipărit prima sa lucrare mai mare, *Monografia Tismanii*, până câteva zile înainte de moarte, când a apărut ultima sa operă, *Monografia Crasnei*, — Al. Ștefulescu a publicat, rând pe rând, o serie întreagă, de voluminoase lucrări, cuprinzând unul din cele mai bogate și mai prețioase materiale istorico-documentare ce s'au tipărit în timpul din urmă la noi. Și anume: la 1899 *Iucercări asupra istoriei T-Jiului*, 1903 *Mănăstirea Tismana* ed. 2-a, la 1904 *Gorjul istoric și pitoresc*, la 1906 *Istoria T-Jiului*, *Mănăstirea Polovraci* și *Mănăstirea Strâmbu*, la 1907 *documente slavo-române relative la Gorj*, la 1909 *Mănăstirea Tismana*, ed. 3-a și la 1910 *Schitul Craiova*.

Cum se poate vedea din această enumerare a lucrărilor sale, Al. Ștefulescu a fost preocupat exclusiv de cercetările istorice cu privire la trecutul ținutului său de origine. A fost istoriograful Gorjului, al cărui trecut l-a luminat prin munca

sa fără de preget, așa precum s'ar cuveni să fie toate ținuturile românești. Însă pentru aceasta ar trebui tot atâtea cercetători harnici și pasionați ca dânsul, ceea ce e foarte greu, întru cât Al. Ștefulescu, ca istoriograf, a fost unic în felul său. Opera lui e jertfa unei vieți. Căci, fără a avea pregătire specială din zilele de tinerețe activă și avântată, numai din propriul său îndemn sufletesc și cu încurajarea unor entuziaști prieteni, iubitori ai progresului cultural, modestul institutor din T-Jiu, la vârsta matură, când alții trăiesc comod, socotindu-și rostul de muncă încheiat, s'a așezat serios pe lucru. — Și-a însușit foarte bine limba slavonă a vechilor noastre documente și și-a câștigat frumoase cunoștințe de limbi clasice și moderne, spre a se pune în curent cu literatura istorică mai înaltă, pentru ca apoi, cu stăruința sa iară, cu grija deosebită ce o avea în lucrări, să caute, să adune, să studieze, să prelucreze și să publice bogatele sale contribuțiuni documentare la istoria noastră națională: cărțile de mai sus înșirate, pentru care și-a câștigat, la timpul său, cuvântul de laudă și mulțumire al celor mai distinși specialiști români și străini și a obținut meritata răsplata din partea Academiei române, care i-a decernat când-va unul din premiile sale.

Lucrările lui Al. Ștefulescu cunoscute în cercuri mai largi sunt monografiile consacrate mănăstirilor gorjene: Tismana, Polovracii, Strâmbu și Crasna.

El a fost între cei dintâi cari au dat acestor slinte lăcașuri atențiunea cuvenită, față de însemnatul rol ce l-au avut în viața religio-culturală a neamului nostru, închinându-le scrieri speciale întocmite pe baza întregului material documentar cunoscut și a tuturor mărturiilor epigrafice și critice rămase. Se poate zice chiar că de la dânsul pornește, în bună parte, interesul ce azi se manifestă din ce în ce mai mult pentru aceste monumente de veche cultură și artă românească, — pentru biserici și mănăstiri.

Dar nu numai publicând rezultatul intensei sale activități istorice, Al. Ștefulescu și-a câștigat titluri de laudă și recunoștință din parte-ne, ci și conlucrând, în fructuoasă armonie, cu tovarășii săi de năzuințe culturale: răposatul V. Rolu Piekarski, d-l Iuliu Moșil, inginerul Aurel Diaconovitch și Căpitanul Em. Părăianu. Căci împreună au înființat și organizat, la 1894, Muzeul Gorjan, unde a adunat o adevărată comoră de rămășițe și mărturii istorice, împreună au fondat și întreținut diferite reviste, în cari, ca și tovarășii săi Al. Ștefulescu a publicat o sumă de cercetări și articole din domeniul preocupărilor sale și împreună au pus la cale anumite întreprinderi culturale ce au contribuit să facă, pe vremuri (între 1890 — 900) din modestul oraș de provincie olean un centru luminos de activitate culturală națională...

Iată de ce, pentru toate acestea, astăzi, când în ogorul în care a lucrat cu alăta seriozitate, modestie, și lipsă de închipuire Al. Ștefulescu, pare a se fi găsit un teren de lesnicioasă și pretențioasă activitate în care frazeologia goală și compilația nemărturisită cată să înlocuiască lipsa de pregătire specială și aptitudini științifice, — se cuvine să aducem prinosul nostru de laudă și de recunoștință la mormântul bărbatului de merit pe a cărui urmă a rămas temeinică și frumoasă operă ce ne-am crezut datori s'o relevăm în acest necrolog.

Cronicar.

La Administrația revistei, în Pasagiul Soc. Imobiliare No. 3 (Intrarea prin Calea Victoriei 60 și Str. Academiei 19, se găsesc de vânzare pentru cititorii noștri cu preț scăzut :

Colecțiunea volumelor apărute din *Noua Revistă Română* :

Volumele I—IV (Prima serie) cu 5 lei volumul.

Volumul V—VIII, 3 lei volumul.

Volumul IX (în curs de apariție). Abonament anual 10 lei.

Din *Studii filozofice* vol. I, lei 5.

Vol. II—IV, 3 lei fiecare volum.

Vol V (în curs de apariție), lei 6.

Puterea Sufletească de C. Rădulescu-Motru (scriere premiată de Academia Română), Lei 6.

Biblioteca editată de *Noua Revistă Română*, 15 bani volumul.

ECOURI DIN LUMEA POLITICĂ.

Campania contra fostului prefect de Mehedinți, d-l Teodor Costescu.

În timpul din urmă s'a vorbit foarte des de activitatea fostului prefect de Mehedinți, Teodor Costescu. Cauza pentru care s'a vorbit atât de des, din nenorocire, nu este recunoștința celor ce au folosit de activitatea fostului prefect, cât răutatea adversarilor săi politici. Aceștia n'au cruțat nici un mijloc de a pune la îndoială meritele d-lui Costescu. Și ca să lovească mai drept, după obiceiurile politicianismului, au început prin a pune la îndoială cinstea sa.

D. Costescu a răspuns prin o broșură care a fost rezumată de mai multe ziare.

Au intervenit de asemenea admiratorii săi conjuțeni.

Un ecou al acestei campanii se redă în rândurile ce urmează.

Din toată campania inverșunată împotriva d-lui T. Costescu, s'a văzut că adversarii nu-l pot ierta, fiindcă s'a abătut dela sfânta tradiție de a nu se lucra nimic în Mehedinți. Dacă și dânsul ar fi urmat la fel, desigur că ei i-ar fi strâns mâna în semn de fraternitate duioasă, consfințind rolul omului politic: a se bucura de onoare, fără să-i cunoască și sarcinile.

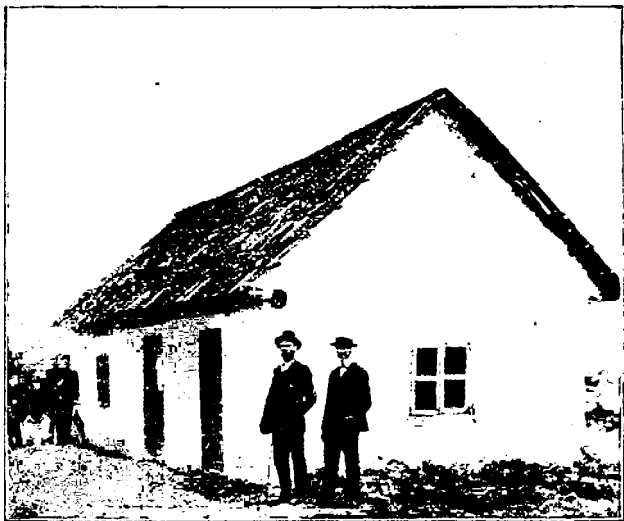

Fig.—1. Din vechile locuri de școală.

Dar D. Costescu a păcătuț și de patru ani nu e chip să se mai liniștească bieții adversari, cari trebuie să fie complet surmenați astăzi de atâta muncă de scormonire și imaginare.

Noi le dăm crezământ și simțim că desnădejdea lor a fost pricinuită de un mănunchi de fapte, legate strâns de numele d-lui Costescu.

Într'adevăr, când au venit conservatorii la putere, data trecută, a găsit D. Costescu, ca prefect, în tot județul Mehedinți, 19 școli, din cari 11 în stare bună, iar 8 lăsând câte ceva de dorit. Toate 19 școlile erau fructul unui lung șir de ani, de când se succedaseră atâția prefecți. D-sa a clădit peste 60, numai în 2 ani și 11 zile. Aci stă păcatul, acesta-i punctul ce nu i se iartă și de aci pornește campania de a-i întuneca meritul. Dar munca se recunoaște, căci a terminat vre-o șapte școli, găsite începute, a făcut peste 60, din cari cea mai mare parte sunt complet sfârșite și funcționează, a pus la cale adunarea materialului și a subscripțiilor pentru altele, peste 20, a clădit 4 spitale, înzestrate cu toate cele de trebuință, a îndemnat și ajutat la

clădiri de biserici și primării și a continuat să lucreze pentru terminarea școalelor și când nu mai era prefect, mai bine de un an de zile.

Fiindcă adversarii nu vor ori nu pot să-și explice cum a reușit în timp atât de scurt să ridice atâtea clădiri mult mai ieftine decât cele construite de minister, le vom da noi lămuririle.

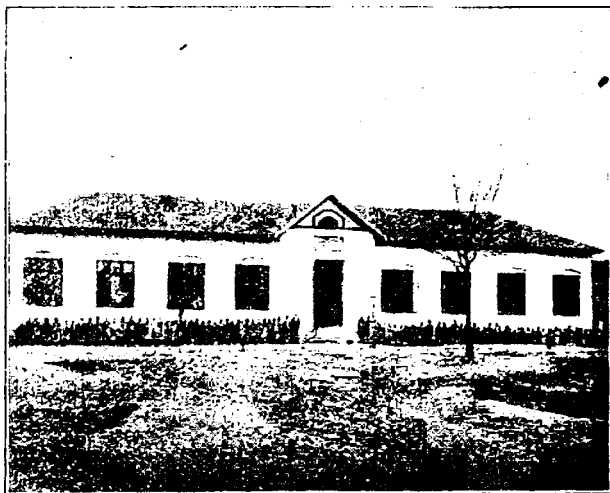

Fig.—2. Din școlile clădite de d. T. Costescu, în preț de 7000—8000 lei

D. Costescu a fost hotărât să lucreze. A concentrat în jurul D-sale pe toți cărora slujba le impunea să fie activi. Statul plătia inginer, medic, revizor, primari și atâția slujbași. Fuseseră ei și mai înainte în funcțiunile lor, dar lucraseră cât crezuseră pentru județ. D. Costescu, făcut pentru muncă, pretinde funcționarilor să-l urmeze. Sfătuiindu-se cu ei, vede lipsurile, le discută și întocmesc un plan de activitate. Este nevoie de energii ca acestea să fie duse la bun capăt. D. Costescu știe să prețuiască pe cari le găsește, le îndrumază cum crede mai nimerit și se gândește și la

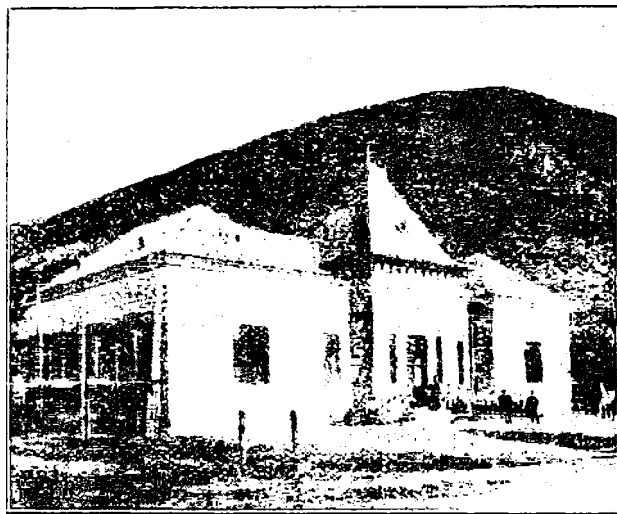

Fig.—3. Școala din Virciorova clădită de d. Costescu în preț de 17,000 lei.

alții, cari ar putea într'un fel să fie folositori împlinirii planului. Apelează deci să dea fiecare sprijinul de care e în stare: slujbași muncă încordată, iar particularii să îmbrățișeze cu bună-voință întreprinderea. Ajunge astfel d. Costescu la o colaborare a factorilor capabili.

Prin această procedare se câștigă binele, așteptat de toată lumea, ca slujbașii să-și facă datoria cu multă conștiință.

În al doilea rând, face d. Costescu un pas mai departe. Cunoscând starea sufletească a populației, deprinsă să aștepte totul de sus, dela Stat, vrea să rupă cu atâta nepăsare și adună pe săteni cărora le expune gândurile, de cari este călăuzit. Întreprinderea fiind grea — simțindu-se nevoie de școale, biserici, spitale, primării, D-sa arată locuitorilor, că satele vor putea fi înzestrate cu clădirile necesare, dacă și ei s'ar simți în stare să *contribue* cu ce le iartă puterile: unii să facă cărături, alții cărămidă, alții să dea lemne, ș. a. m. d. Statul va da pentru fiecare lucrare o parte din banii trebuitori, iar ce nu va fi deajuns să fie adunat de la țărani, dând fiecare după puterile lui, începând dela suma de doi

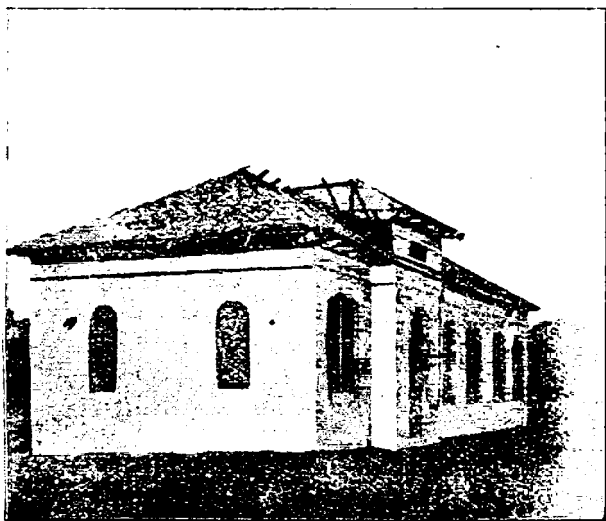

Fig.—4. Școala neterminată cu clădirea de d. Costescu și neterminată până astăzi!!

lei. În felul acesta, după planul fixat, urmează mijloacele de realizarea lui. Apelul făcut de d. Costescu este primit de populația județului și astfel fiecare câștigă mândria de a fi contribuit cât de puțin la frumoasele și folositoarele clădiri ce începură să se ridice în Mehedinți din inițiativa d-lui Costescu, ajutată de *colaborarea și contribuirea* atâtor buni Români.

Acesta e misterul pe care nu-l pricep adversarii, fiindcă se vede că nu sunt în stare să lucreze la fel. Trebuie întâi de toate să te bucuri de încrederea oamenilor, cărora le-ai adus vre-un bine, ca să izbutești a-i grupa în juru-ți și a le cere prisos de muncă și ajutorul necesar. Așa se explică clădirile făcute cu atâta înălțare și pe prefuri uimitor de ieftine. Adunându-se material în condițiile arătate, natural că au fost cheltuiți bani puțini, ca să ai școale ca cea din Ostrovul-Corbului, cu o sală de clasă, vestiar, antreu, cancelarie și locuință pentru învățător numai cu 2820 de lei. În acest cătun, așezat pe o insulă, nu fusese nici pomeneală de școală, iar acum cea nouă este frecventată regulat de 50 de școlari. Și mai poate sta cineva măcar o clipă la îndoială de corectitudinea și munca fără cruțare a d-lui Costescu!

Dar nu-i numai aceasta răutatea adversarilor. Pentru d. Costescu pledează opera, care nici ea nu a scăpat neatinsă de vrăjmășia adversarilor săi politici din Mehedinți, nu-i va veni nimănui să creadă până unde a mers înverșunarea lor. „Fie că lumea îl slăvește pe cel ce a muncit, ia să-i arătăm noi că n'a făcut cine știe ce ispravă d. Costescu.” Prin urmare pe lucru, ca să dovedească aceasta. În scopul acesta, au lăsat localurile de școală într-o părăsire, care te revoltă. Pe unele nu au voit să le termine, ca să se ruineze, cum au făcut la Cozia. Apoi, la școala din Bălăcița nu s'au învrednicit să pună cele câteva țigle, care se stricaseră în timpul iernei, deși D. Costescu lăsase în podul școlii re-

zervă de țigle. Din cauza ploilor li s'a împlinit bucuria să crape tavanul și tot d. Costescu e găsit vinovat! Deasemenea în vestiarul unei școale, comisiunea de anchetă întocmită de Minister a găsit urmele adăpostirii boilor și vacilor, iar în școala veche de alături erau ținute cai. Tot cu gândul de a expune la dărâmare clădirile noi. Revizorul școlar din Mehedinți a cerut și obținut desființarea mai tuturor posturilor al II-lea înființate prin stăruința d-lui Costescu și astfel au rămas camerele goale. În schimb, pentru favoriți, a înființat postul al II-lea la școale vechi, cari n'au măcar loc să adăpostească un singur învățător. Toate acestea le observă cu ușurință oricare călătorește în județ și se abate să cerceteze școalele. Ba îl mai așteaptă și alte surprize: școale transformate în depozite de saci de făină, de lemne, în adăpost pentru găini sau servind învățătorului de spălătorie. Câte vestiare și chiar săli de clasă n'au avut soarta aceasta, cu toate că sute de copii au rămas fără învățatură, fiind respinși din lipsă de locuri.

Nu-i acesta un sistem, pus la cale de rău voitorii sătenilor, cari fuseseră bine îndemnați și-și dedeseră silința să aibă în comună clădiri pentru sănătatea sufletească și trupească a copiilor lor?

Intemeiați pe adevăr, supunem toate acestea cercetării oamenilor corecți cari au cuvântul precumpănit în cestionile privitoare la propășirea neamului nostru.

Fig.—5. Una din școalele clădite de d. Costescu, transformată astăzi în magazie de saci!!

Dacă nu recompensăm activitatea oamenilor prin recunoștința noastră a tuturor, cum mai putem nădăjdui să se găsească suflete, cari să-și consacre munca pentru înflorirea orașelor și a județelor țării noastre?

Pilda cu d. Costescu, departe de a umple de descurajare inimile doritoare de bine, întărească-le în urmărirea cu tenacitate a planurilor bine chibzuite spre folosul tuturor.

Un Mehedințean

14 Octombrie, 1910

BIBLIOGRAFII :

- Corneliu Moldovanu, *Cetatea soarelui*, Buc. 1910. 2 lei.
Carmen Sylva, *Prințul Codrului*, trad. de Lia Hârsu, Librăria Nouă, Buc. 1910.
„Danubo”, revistă esperantistă româno-bulgară, No. 1, 35 bani.

CESTIUNI ACTUALE

«NEOIOBĂGIA»

— Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare de C. Dobrogeanu-Gherea. București, Editura Socec, 1910, pag. 494. —

În zilele noastre de luptă pătimăse, de ciocnire a intereselor personale, de nelămurire socială și de șbucium fără înțelegere, în această vreme când cele mai grele și mai de seamă probleme sociale se rezolvă prin învinuire reciprocă, prin ațâțări sălbătice, ori cântându-se «Deșteaptă-te Române» și propovăduindu-se cruciada copiilor neprihăniți contra «Cahalului», în astfel de timpuri cartea d-lui Gherea, înțeleaptă și chibzuită, e binevenită,

Rareori un socialist a putut rămâne în sfera unei așa liniști obiective, și în studiul rece și minuțios al faptelor, lăsând la o parte orice pornire sentimentală și gonind din observațiunile lui orice spirit de rășvătire, cum face această strălucită și unică lucrare sociologică.

D-l Gherea, — cunoscut tutulor de mai bine de un sfert de veac nu numai prin prețuita sa operă literară dar și prin liniștita sa activitate socială, de o consecvență neobijnuită în rândurile «tovarășilor»,—d. Gherea a pornit la studiul greu al dificilei noastre probleme agrare, credem noi, din două motive. Întâiu, va fi fost — firește — datorită sfântă, pe care trebuie s'o simtă orice social-democrat înțelegător al lucrurilor, în țara noastră, aceea de a fi mereu cu ochiul grijei curate la țăranul nevoiași. Al doilea—și, probabil, tot atât de important pentru d. Gherea,—eră motivul provocat de dorința de a risipi odată învinuirile, bănuelile și neîncrederea, pe cari dușmanii și răii prieteni ai socialismului, le îngrămădiseră în jurul acțiunii și principiilor conducătoare ale acestei mișcări, așa de nenorocoasă în țara românească. Dar, fără îndoială, d-sa a lucrat cu totul neatârnat de aceste considerațiuni inițiale și, prin urmare, independent de ele trebuie judecată opera d-lui Gherea.

În definitiv, d-sa, studiind problema agrară, e foarte puțin socialist. Soluțiunile *actuale*, ce le propune autorul, cuprind în ele integrarea stăpânirii burghezo-liberale, după d-sa «neevitabilă», și nu lasă socialiștilor decât drumul firesc al evoluțiunii și o .. nădejde de îmbărbătare.

Sprijinul, pe care îl cere d-sa democrației burgheze, e demn de tot interesul,—când pornește mai ales de la un așa respectat socialist.

Dar, solida desfășurare a lucrării d-lui Gherea rămâne mereu susținută pe metoda pozitivă a dezvoltării istorico-sociale, proprie economiei politice socialiste. Dealtfel, autorul nostru nici că a avut alt gând decât aplicarea strictă a metodei marxiste pentru cercetarea vieții sociale românești. Metoda lui Karl Marx, desprețuită o vreme pentru «materialismul» ei, e astăzi cea mai sigură schemă pentru judecarea dreaptă a fenomenelor istorice. Nimeni dintre sociologii și istoricii

de azi, nu o mai poate desprețui. «Marxismul e în aer», zice, cu drept cuvânt, d. Gherea.

Pentru justificarea acestui lucru, autorul rezumă în câteva pagini, «evoluția societăților moderne», firește după Marx, arătând etapele acestei dezvoltări dela economia familială și cea sătească, prin feudalism și monarhism, la capitalismul modern. Față de această evoluție *firească* a țărilor occidentale, unde suntem noi? Și d. Gherea găsește că suntem într'o fază care nu are nimic firesc în ea, care e o «monstruoșitate istorică». D-sa o numește «neoiovăgia». Cum e acest regim social? El e caracterizat prin «instituțiile politico-sociale burgheze și relațiile de producere semifeodale» (pag. 68). Cum am ajuns aci? E vechea nepotrivire între *fondul* nostru social și *forma* politică, chestiunea așa de mult desbătută și atât de interesat exploatată.

Judecata d-lui Gherea, însă, se deosebește de a celor cari au studiat aceste transformări înaintea d-sale. Autorul socoate și dovedește că transformarea, ce s'a săvârșit, eră *necesară*, numai cât eră de neapărată trebuință să încetăm și cu regimul agrar feudal. Să nu fi încercat, adică, cu prețul atâtor nevoi grele, să îmbrăcăm vechiul organism social, de origină și înfățișare medievală ¹⁾, cu haina strălucitoare a regimului politic burghez. Prin această observație, d. Gherea aduce o notă de originalitate. Criticii istoriei noastre contemporane erau unanimi în a crede că regimul politic liberal a fost introdus, din occident, de capriciile, naive sau interesate, ale «revoluționarilor» dela 48. Toată autoritatea istorică a d-lui Iorga vine în sprijinul acestei constatări.

Dl. C. Rădulescu-Motru, care a studiat problema culturii naționale ²⁾, admițând în mod mai moderat, metoda pozitivă și stăruind mai mult în cea psihologico-istorică, crede de asemenea că ceea ce s'a făcut la 1848 a fost o grabă și ceea ce s'a continuat pe baza celor săvârșite atunci, a fost o nechibzuință. Poporaniiștii-naționaliști trebuie să subscrie aceste observațiuni. D-l Gherea explică, totuși, împrourările *fatale* care impun unui stat anume forme politice.

Dar, luând înfățișarea societăților liberale, cum am căutat să trăim economiceste?—Ca și mai înainte, ba—poate—chiar mai rău.

Legea de la 64, a împrourării miloase a fost o operă de întemeiere a sistemului neoiovăg,—deși mulți din autorii ei vor fi avut intențiile cele mai bune. Cu nimic nu s'a încercat transformarea economică, sau înălțarea relațiilor de producțiune la nivelul formelor politice. Legile «protectoare» din 1866, 72 și 82 au fost fructele cele mai amare ale lăcomiei oligarhice și ele au consolidat acel regim al mizeriei. Căci, «împrourărirea» aduce o nouă și mai puternică încătușare a țăranului de pământul, nu al lui ci al boerului. Eră io-

1) Dl. Gherea vorbește, neapărat, de «feodalism» într'un sens mai larg, așa ca să poată cuprinde și regimul nostru de relațiuni economico-sociale, ce părea fi avut însușirile lui proprii.

2) C. Rădulescu-Motru: «Cultura română și politicianismul», Biblioteca pentru toți.

băgia deghizată: *neoiobăgia*. Prescripțiunile legilor sus pomenite o dovedesc pe deplin. Așa socotește d. Gherea.

Mai mult, situația morală, culturală și economică a țaranului e și mai înrăutățită ca în vremea regimului autentic feudal, căci acum bietul muncitor oropsit are toate nevoile vieții de iobăgie plus greutățile capitalismului, fără să aibă foloasele vr'unuia din ele.

De aci: «cultura prădalnică», sila de muncă, demoralizarea, întunecul din ce în ce mai adânc al minții, ruina și mizeria în cea mai grozavă a ei înfățișare. «Abizul între starea formală de drept și starea reală de fapt», provoacă anarhia tiranică a administrațiunei, excită mania de legiferare, face din colegiul țărănesc o minciună, lovește în existența țării,—căci toate duc, în mod neevitabil la revoltele țărănești. «Suntem singura țara europeană, afară de Rusia, care avem tristul privilegiu al revoltelor rurale;» — suntem, cu regimul nostru social, un *non sens* al istoriei».

Aci ne aduc «anomaliile, cari rezultă din dublul regim capitalisto-iobăgist de azi» (pag. 170).

Revoltele țărănești au, după d. Gherea, ceva comun cu crizele economice din societatea capitalistă, explicate de K. Marx: «ele au aceiași periodicitate, isbucnesc cam la distanța de zece ani și devin tot mai violente, cu tendința, însă, de a scurtă această distanță,—pentru a deveni cu vremea mai liniștite, dar cronice» (pag. 172). E în aceasta o dreaptă observație. Dar, cauzele? O! nu sunt «instigațiunile Rusiei» și nici opera improvizată a unei asociații de anarhiști. Nici mizeria însă și «pentru că ea în sine și prin sine *nu e o cauză activă de producerea revoltelor*», nici amintirile istoriei pomenite de d. Rosetti, nici propaganda poporanistă și socialistă, — ci «contradicțiile economice, anomaliile sociale, antagonismele grămădite în regimul nostru agrar» (pag. 187). Acestea sunt cauzele. Dar, instigatorii? D-l Gherea răspunde neted: «da, au fost». Inșă, «instigatorul mare și puternic, cu organism întins în toată țara, cu ramificații în fiecare sat», acest instigator criminal a fost statul. Și, autorul explică lămurit acest paradox politic. Paginile dela 191—201 sunt mărturii elocvente, cari arată înțelegerea adâncă, ce-a dat d-sa rănilor vechi ale vieții noastre sociale. Ei bine, statul pregătește instigatorii prin învățătura căpătată în armată, prin presă, prin școală. Sunt toți aceia cari merg de întemeiază «burghezia sătească», și cari, dacă n'au păsurii comune cu țaranii, au însă interese protivnice cu boerii și proprietarii.

Materialului acesta «acumulat în cantități suficiente, îi ajunge o scântee din cele multe produse de luptele și ciocnirile vieții sociale, ca să facă explozie». Scânteia de la 1907 a fost mișcarea antisemită, care, după cum să știe, apredat răscoalăle.

Totuși, ce-a ieșit din această puternică sguduire? Au ieșit: neoiobăgia legilor quasisocialiste și... jândarmul rural. Naivii s'au încrezut, în ele, interesații s'au făcut că le condamnă. Folosul l'au avut regimul economic și

paraziții lui. Și, cu aceste convingeri, d. Gherea, nu poate privi «reformele» de cât ca simple «paleative» neeficace.

Ce-i ce-au aruncat urgia blestemelor pe «latifundii» au pierdut din vedere că ele sunt mai de grabă efecte decât cauze ale regimului nostru de trai. Deci «reformele» n'au putut încântă decât pe cei necunoscători și au scăpat pe cei ce stăpânesc. Și d. Gherea le ia la rând.

Băncile populare sunt o nenorocire pentru țaran. Ele au transformat camăta fără s'o desființeze, devenind «organe mai savante ale cametei».

Dar «casa rurală»? Aceasta e și mai periculoasă. Cele dintâi pot avea o influență morală indirectă dar «casa rurală» nici atât. Ea «va prefăce pe micii proprietari în proletari» (pag. 299). Căci ea «devine un proprietar latifundiar, prefăcându-se în cel mai mare latifundiu și în cea mai mare proprietate de mână moartă» (pag. 302).

Numai «obștile sătești»,—cu toate că pot avea și ele urmările lor rele,—sunt «întreprinderea cea mai simpatică și mai producătoare de rezultate bune». (pag. 311).—Cât privește legiuirea asupra contractului agricol, ea n'a avut alt rezultat—fiind făcută tot pe baza regimului neoiobag—de cât să încurce și mai rău mult încurcata noastră viață politică: «conservatorii au devenit liberali-democrați burghezi, liberalii: socialiști conservatori, iară socialiștii: democrați reacționari» (pag. 334). D-sa arată doveditor cum minimul de salar și maximul de arendă nu pot fi eficace într'o societate cu economia semifeodală, ci într'una capitalistă liberală. Pentru o legislație așa «hibridă» ne-a costat mult.

D-l Gherea face socoteli. Le știe toată lumea...

Și atunci, să vedem *soluția*.

Ea e ușoară și categorică: «să dăm afară» regimul economic și, cu el, toate răutățile. Transformând viața noastră agrară neoiobagă într'una cu relații de producțiune capitaliste, am îndreptat pe drumul bun dezvoltarea economiei noastre naționale. Să ridicăm, prin urmare, «starea de fapt» până la înălțimea «stării de drept». Trebuie să devenim o societate burgheză. Neapărat, căci e viitorul nației în joc. Transformarea marelui proprietăți, sau o însemnată parte a ei, în mică proprietate, și cu aceasta: liberarea muncii și statornicirea *de fapt* a miciei proprietăți individuale. Așa vom lecuși relele vechi. Și numai atunci, după înfăptuirea reală a liberalismului, vom porni pe drumul ce duce la societatea socialistă. D-l Gherea se teme să nu fie învinuit ca reacționar...,—de aceea se apără. Nu știm dacă avea nevoie.

Totuși, d-sa amintește încăodată socialiștilor că trebuie să ție în seamă «relativa poziție socială a țărilor înapoiate și înaintate în drumul lor trudnic spre progres...». Prin aceasta, strălucitul reprezentant al socialismului adevărat în țara noastră, poate da însuși aceea «călăuză sigură pentru socialismul țărilor înapoiate». Socialiștii noștrii, cari de mult o caută fără s'o găscască, o vor primi-o, de vor voi, din înțeleapta carte a d-lui Gherea.

Problema agrară nu e, firește, decât o parte — deși cea mai importantă — a marelui noastre probleme sociale. Totuși, nu trebuie să pierdem din vedere, stăruiește autorul nostru, tot complexul ce constituie «problema problemelor».

Acesta se rezumă «în a mări productul nostru național». Căci, d. Gherea îl găsește prea mic, ridicol de neînsemnat. De aceea sfătuiește pe poporanști să nu mai viseze zădarnic — și uneori pernicios — după aceea societate «patriarhală, pastoralo-rustică, din care lipsesc neliniștea, invidia, frământarea, lupta și sbuciumul uriaș al societăților moderne».

Gândul nostru trebuie să fie la industrializarea avuției naționale. Căci, așa ne vom pune în rândul statelor înaintate, îndreptându-ne sigur pe calea sbuciumată dar prosperă a lumii viitoare.

*

De mulți nu va fi primită soluția d-lui Gherea. Anumiți socialiști vor respinge-o: aceea cari nu văd evoluția proprietății agrare asemănătoare cu cea a avuției industriale. Dar, întrebarea ce să pune: e practică această soluție? E greu de răspuns, pentru că nici d. Gherea, neinsistând asupra amănuntelor, n'a stăruit în această explicație necesară. De altfel, d-sa nu face de cât să formuleze *științific* și să legitimizeze economic, vechi și, uneori, drepte pretențiuni. Felul cum prezintă soluția, în teorie, ca se arată ca cea mai liniștită cale de revoluționare necesară a vieții noastre economice. E pe cât de ușoară pe atât de eficace.

În definitiv, — va rămâne o soluție mai mult. Sunt atâtea !...

Știința socială le înregistrează, — pentru ca să se vadă la urmă... de ce nu s'au aplicat. Dl. Gherea n'o să fie prea îngrijat: nu e cea dintâiu și nici cea mai grea deziluzie a bătrâneții d-sale. Și apoi, marxist în adâncul convingerei sale drepte, știe să creadă în evoluția *necesară* a societății, și știe să se împace cu fatalitatea fenomenelor istorice. Căci, metoda aceasta învață că nu-i nimic «monstruos» într-o anumite etapă a dezvoltării sociale, cel mult aceasta poate să conțină o *nedreptate*; — de oarece sunt *legi fatale* cari orânduiesc totul, chiar și nedreptatea «mamă a dreptății».

Ceeace ce se relevă din această cuprinzătoare și dreaptă pătrundere a vieții noastre economice, e felul cum a pus problema. Aci stă valoarea incontestabilă a d-lui Gherea. Meritul său, în această privință, e de netăgăduit. Spiritul critic, înțelegerea largă și iubirea sa *limiștită* pentru «robii muncii», — dau operei sale o însemnătate neobijnuită.

Și apoi, acea cunoștință superioară a legilor economiei politice și priceperea sa clară în judecata fenomenelor sociale, dau lucrării de față, în zilele noastre de luptă, o însemnată valoare, ce o va impune spiritului public producând discuțiuni folositoare.

Dem. I. Teodorescu

PORTUGALIA ȘI ROMÂNIA

(Un răspuns întrebării: Cum se schimbau guvernele în Portugalia?)

Intr'unul din ultimile numere ale Noului Reviste Române, d. Rădulescu-Motru pune această întrebare: «ar fi de dorit ca unul din cetitorii noștri, în curent cu lucrurile din Portugalia, să ne spuie cum se schimbau guvernele în această țară».

Nu sunt în curent, cu treburile din fostul regat, mai mult, de cât ori-care alt cetitor al revistei, dar întâmplarea m'a făcut să citesc cu ocazia evenimentelor din Portugalia, descrierea moravurilor politice cari au dominat sub Manuel al II-a într'un ziar rusesc, care 'și a trimis un corespondent special la fața locului.

Voisem de atunci să traduc descrierile corespondentului gazetei *Novoie Vremea*, dar m'am temut ca să nu fiu singurul care să văd asemănarea colosală între viața politică a Portugaliei și a României. Întrebarea d-lui Rădulescu Motru mă îndreptățește să cred că și d-sa s'a gândit la această asemănare și m'a hotărât a traduce părțile mai interesante din corespondențele trimise din Lisabona ziarului rus.

Și pentru ca să corespund întrebării, puse de d. Rădulescu Motru, voi traduce mai întâi părțile referitoare la modul cum se schimbau guvernele în Portugalia.

«Viața politică, scrie corespondentul lui *Novoie Vremea*, era o adevărată comedie. Nu exista nici o opinie publică și partidele nu răspundeau de cât intereselor câtor-va mii de oameni interesați în schimbarea guvernelor, căci erau toți vârați în tot felul de combinații financiare, economice, sau erau numiți în slujbe. Fiecare guvern venea cu funcționarii lui, începând de la ușieri și până la directorii de cabinet.

Alegerile erau o maimuțăreală a voinței naționale. Fiecare guvern ca să 'și dea aerul că are și el opoziție, permitea alegerea câtor-va corifei din celelalte partide — de fapt erau două partide: partidul liberal și partidul conservator. — Nerușinarea mergea până acolo în cât se făceau adevărate târguri și tocmele între șefii ambelor partide în ceea ce privește cine trebuia și cine nu să fie ales din membrii opoziției.

Când partidul de la putere găsea că a stat destul la putere și că membrii săi sunt asigurați pentru câți-va ani de opoziție, se retrăgea de la guvern și primul ministru indica regelui pe urmașul său. Partidul care îl urma făcea același lucru și astfel se perindau cu o anumită periodicitate unu după altul cele două partide politice de căpetenie din Portugalia.

Poporul nici n'avea cum să se manifeste, ignoranța în care trăiește, procentul de analfabeți e ca și în Rusia de 70 la sută, sărăcia la care a fost redus, nici un drept politic, și nici o garanție pentru ași putea exercita în libertate și acele mici drepturi pe cari le avea.

Regele era condus de o Cameră compusă din oameni politici cari aveau tot interesul ca lucrurile să meargă mereu așa».

Iată cum se schimbau guvernele în Portugalia.

Mai departe corespondentul vorbește de starea economică și financiară a țării.

«Oamenii politici, scrie el, erau și oamenii finanței. Toate afacerile erau în mâinile lor, toate instituțiile de bancă, de credit, toate întreprinderile industriale, comerciale tot ce se raporta vieții de negoț era în puterea lor. Legile cu caracter economic erau făurite pentru întărirea întreprinderilor lor, pentru extinderea afacerilor lor; interesele micilor negustori, a micilor industriași, a restului țării erau absolut neglijate și ignorate.

Trusturi, carteluri, nu se putea vinde un lucru, nu se putea cumpăra un lucru care să nu fie sau din fabrica vr'unui om politic sau din întreprinderea în care cei mai de seamă acționari erau oameni politici.

În chipul acesta viața ajunsese fabulos de scumpă».

Iar în cea ce privește politica externă a țării iată ce spune corespondentul lui *Novoie Vremea*.

«Politica externă era condusă de rege, de fapt însă de *Foreign Office* din Londra. Regele era un sclav al politicii engleze sau mai bine zis al capitalurilor engleze. Nimic nu se făcea fără consimțământul Angliei. Anglia dicta ca la ea acasă și asta în interesul comerțului ei și a întreprinderilor ei, cari, grație lăcomiei oamenilor politici, mai toți înglodati în aceste afaceri ca consilieri, agenți, etc., avea toată posibilitatea de a se extinde cât mai bine».

Aceasta era după descrierea corespondentului rus starea politică și socială din regatul Portugaliei. Starea aceasta a și pregătit terenul mișcării republicane și a permis noua formațiune politică a țării.

S'au găsit câți-va oameni iubitori ai neamului lor cari să puie mai mult preț pe ridicarea țării lor, de cât pe portofoliul de ministru care se câștiga așa de ușor și oamenii aceștia au pornit lupta dreaptă.

Era pentru aceasta și terenul prielnic, ei poate n'au fost de cât instrumentul, urei, revoltei, mizeriei și suferinței celor impilați și nenorociți.

Partidul republican din Portugalia n'a fost îndrumătorul poporului ci a fost la un moment dat conducătorul revoltei tuturor.

Și acum dacă ne întoarcem la noi și privim cum stăm din punctul de vedere și politic și economic și chiar al politicii externe, ce vedem, sau mai bine zis ce ar fi văzut corespondentul ziarului rus.

Cred că fie care din cetitorii revistei e convins că nu stăm cu prea mult mai bine de cât Portugalia și ca corespondentul rus trecând prin București și ar putea retipări scrisorile din Lisabona sub titlu scrisori din București, fără să schimbe mult din însemnările culese din Portugalia.

Aceasi politică care atârnă de voința Regelui, aceeași păpușărie politică în care e vorba de voința națională, pe când acei cari o formează această voință, n'au drept de vot, nu știu ceti, n'au ce mânca, trăesc în bordee ca sălbatecii; aceeași stare economică: viața de o scumpe fabuloasă, pe când câți-va se lăfăesc în milioane; comerțul, industria, toate întreprinderile în mâinile câtor-va politicieni; băncile, societățile de credit, până și societățile de credit pentru țărănime, întreprinderi de partid, găști de procopseala câtor-va indivizi.

Politica externă condusă de ministrul de externe german, sau de cel austriac, țara înglodată în tot felul de datorii, militarizată până în vârful urechilor pentru a servi de paravan drumului spre Sud al Germaniei și a favorisa expansiunea politicii ei în Orient. Toate tratatele comerciale, toate convențiile făcute cu țările Germaniei spre pacostea comerțului și industriei țării; țara tributară Germaniei din punct de vedere economic și din cel de vedere politic.

Aceasta e situația și situația aceasta o văd toți, afară de acei cari sunt la guvern sau cari așteaptă să vie la guvern.

Fiecare negustor, fiecare mic industriaș, fiecare funcționar, ori ce om care are puțină pricepere a lucrurilor vede că numai e de trăit, că mizeria se ridică din zi în zi mai amenințătoare. Nu vorbim de țărănime, ea și-a spus cuvântul în 1907, vorbim de orașe.

Oare orașele gândesc, cum gândesc politicieni? Oare orașele sunt de acord cu politica d-lui Kinderlen-Waechter sau a d-lui de Aerenthal?

Oare interesele micilor negustori, a micilor industriași a atâtor mii de producători, a atâtor funcționari sunt aceleași ca ale d-lor Costinescu, Brătianu, Cantacuzino, etc.?

În toate manifestările politice, în toate gesturile rare pe cari le face populația noastră orașenească, în orice mișcare pe care o întreprinde se vede nemulțumirea contra stărei sociale.

Mai anii trecuți, câți-va tineri avocați au întreprins o mișcare contra Austriei și oricine a urmărit nu numai întrunirile dar și manifestările intime a celor interesați — negustori, fabricanți — a văzut că țara nu are aceeași opinie de convențiile comerciale cu Germania și Austria de cum le cred, Costinescu, Djuvara și alții.

Incurajarea care se dă și s'a dat partidului d-lui Take Ionescu nu e provenită decât tot din aceeași nemulțumire contra ordinii existente și din năzuință că în acest partid se va găsi o remediare a răului.

Partidul d-lui Take Ionescu dacă nu va fi decât o nouă ediție revăzută și îmbunătățită chiar a partidului d-lui Gh. Cantacuzino nu va satisface decât armata de partizani nu și doleanțele țării.

Și atunci se pune întrebarea, dacă țara Românească nu se găsește într-o situație mai critică decât Portugalia. Căci dacă în țara lui Manuel II-a s'au găsit câți-va profesori, juriști, literați cari într'un moment dat să rupă cu o politică falsă și să îmbrățișeze voința poporului, și să ia răspunderea situației, nu știm însă cine se va găsi în România într'un moment dat a fi conducătorul acestei voinți. Căci ori cât de miopi am fi tot trebuie să recunoaștem ca 1907 a fost preludele, a fost introducerea unei opere care se va juca.

Popoarele nu se mișcă când vor oamenii politici, ci când voesc ele, oameni politici trebuie să fie gata în ori ce clipă a le urma. Mizeria, nemulțumirea, revolta e atât de mare în rândurile tuturor în cât anul fatal care trebuia să urmeze lui 1907 poate să bată mai curând de cât o cred cei mai pesimiști.

Și atunci?

Fără un partid care să iee răspunderea situației—nu cum și-au luat-o liberalii—fără un partid, vreau să zic care să fie împins de doleanțele poporului de a primi situația—oare nu este expusă țara la acea primejdie de care vorbea d. P. P. Carp unui gazetar ungar în primăvara anului 1907, adică primejdia intervenției unei puteri străine?

Și oare spre această intervenție nu ne pregătesc cu multă inteligență din partea lor și cu multă resemnare din partea țarei, oameni politici ai Germaniei și ai Austriei?

Iată ce ar trebui să observe mulți din acci cari să gândesc mai mult la faptul «Cine va veni după liberali la putere.»

Faptul cine va veni n'are nici o importanță, faptul cel mai de seamă e că cine va veni să nu semene politicele partidelor politice de până acum, ci să caute a răspunde doleanțelor și necesităților țarei. Și dacă venirea la putere cu un atare ideal nu este realizabilă, e preferabil rămânerea în opoziție spre binele acelor mase care și așteaptă direcțiunea.

Dr. I. Duscian.

ȘTIINȚE SOCIALE

NESTATORNICIA LEGILOR...

„La loi... n'est en somme que...
le privilège de s'en faire obéir“.

TARDE.

Oare este bun patriot, ori bun tată de familie, acela care să nu ceară... cel puțin o lege împotriva cămătarilor, de exemplu, cari înșală mai ales tineretul fără de experiență?

Mă mir, că legiuitorul nostru chiabur în legislație să nu umple încă golul din... volumul al 4-a a codului Hamangiu!

Greșala, legiuitorul ș'o va ispăși c'o dărnice legislație, iar rezultatul se prevede: un mai mare număr de tineri speculați, în exemplul nostru.

Alături de lege, ori cât de bună și drastică, se isco-dește potecuța, care s'o facă netrebuincioasă. «Conventions vainquent lois» spune, cu mult adevăr, Loysel.

Legea tocmelilor agricole, legea cârciumelor, legea trusturilor și altele legi țaranofile ne dovedesc că speculația vechilor timpuri nu e înmormântată. *La legi noi, trucuri noi...*

Ce-i de făcut atunci?

Găsim răspunsul în înțeleptele vorbe, ale lui Charles Benoist: „*Contre la vie, il n'y a pas des principes*“.

* * *

Căci, la croiala legii nu se ține de loc seamă de cel ce va purta vestmântul, făcut de cele mai multe ori după un «model», fără să se simtă nevoe.

Nu se ține seamă nici de sufletul agentului, care are să facă legea ascultată.

Din nefericire pentru civilizație, starea sufletească nu este așa de simplă, cum cred încă fabricanții de legi, din potrivă așa de complexă, încât amestecul acesta de creditate, mediu și educație, nu se poate modifica cu graba, cu care trece legea prin cele câteva secții de cameră.

Un jurist mare francez F. Geny, zice că «les rapports de la vie, contiennent en eux-mêmes, les lois qui les doivent régir». Spune că le conține, dar cât de greu e să le zmulgi din aceste raporturi, și ce ochi de vultur trebuie!..

Legea nu modifică nici de loc, sau aproape nici de loc raporturile sociale, viața, dacă n'are de credincios, de tovarăș: *Moravurile*.

Și acesta a spus-o așa de frumos, acum aproape două mii de ani — spiritul acela fin și satiric al decadentei romane, Horatiu. «Vane proficiunt leges, sine moribus», spune el în una din satirele sale! — Legile nu profită nimic, dacă nu's ajutate de moravuri —.

Pornind dela cele mai bune gânduri, legiuitorul, întâlnește în drumul său doi dușmani hotărâți: *cel ce execută legea și cel ce i se supune legii*.

Amândoi sunt făcuți din acelaș aluat ca și contemporanii lor: ignoranți, fataliști, abuzivi, inerti etc.

E cu neputință, ca cine-va să-și aleagă de opotrivă organele de execuție ca toți să depună maximum de asiduitate. Întâi și întâi, nu te lasă *meritele* prietenilor politici — căci singurii ei, sunt oamenii de merit.

Legea, de multe ori circumscrie anumite măsuri, în care trebuie să se învârtească ca în cușcă, agentul de executare, care nu pot fi recomandabile totdeauna.

Iată izvorâta nevoie de a se abate, dela lege și în acelaș timp drum deschis arbitrarului. Spencer spune că și arbitrarul «dans une certaine mesure, c'est la liberté d'administrer».

Chestia este cam cât anume?

Funcționarul e om de acțiune, el e nervul organului acestuia inert ce se chiamă lege. Intre două măsuri: una *legală* — dar care nu duce d'adrechtul la fapt — și alta *ilegală* — și care dă deadrechtul la țel —, va preferi-o totdeauna pe această din urmă. Nefiind amator de mult dans, va preferi linia dreaptă...

Când fură unul o găină, și păgubașul o cunoaște, jandarmul «om de acțiune» și de lege, o va trimite degrabă la «locul de origină». Calcă legea, dar ușurează păgubașului, calea grea și costisitoare a judecăței. Căci nu poți fi sigur, ce ese și dela judecată.

Dreptatea se câștigă, cu muncă, cu cheltueli și cade aceluia care cheltuește mai mult, și se înarmează mai bine «Le combat, est le travail éternel du droit» spune Ihering.

Dar și legiuitorul din timp în timp își zdrobește și el idolul, acordând la intervale, *dispense*, care ce sunt altceva decât a recunoaște înaplicabilitatea legii în anumite cazuri.

Când însă se întâmplă ca abaterea, contravenirea să fie deferită instanțelor judecătorești, atunci s'a... sfârșit cu intențiile legiuitorului. Cu toate că ar trebui ca „*les*

textes avant tout“, dar de câte ori chestia de fapt nu sacrifică cea de drept!

Și atunci, înșiră-te la complectări: *istorice* că aceasta a fost părerea legiuitorului când a făcut legea; ori *ipotețice* ca aceasta ar fi dacă ai legifera azi, ori recurgi la *analogii* sau argumente per a *contrario*.

Și zilnic judecătorul tăe din poala hainei legiuitorului, Pe ascuns judecătorul se îmbracă și cu haina de legiuitor. «Judecătorii să urmeze litera legii» o crede numai Montesquieu; câmpiile oare nu sunt mai frumoase, de ce n'ar zburda și judecătorii pe ele?

Ce sunt numai ale lui Don Quijote?

De aci, curge și va curge, cu nemiluita jurisprudența. Ea adaogă zilnic, norme de interpretare noi, câte odată chiar baroce. Progresul, evoluția și civilizația, noroc că sprijină ele crearea de jurisprudențe.

Ea ține loc azi în lumea dreptului, a unui suveran dispărut, dar atot putinte în lumea romană: *consuetudinea*. Jurisprudența e în drept, ceea ce în artă sunt ultimele mode: impresionismul sau realizmul.

Câte odată jurisprudența precede opera legiuitorului, opera legiuitorului inspirându-se din jurisprudență, în cazul acesta.

Progresul, mașinismul, industrialismul, omoară fixitatea legilor. Tendința ce este în aceste ramuri de activitate omenească de a nu se considera *nimic ca perfect, ca definitiv*, modifică zilnic spiritele, legile și schimbarea jurisprudenței e espicabilă.

Dar ceea ce strică spiritului legilor, e contraritatea lor și a jurisprudențelor. Pretorul roman, și el om de lege ca și judecătorii noștri, judecă după obicei sau inovă, fără să dea naștere la hotărâri contradictorii..

Lipseau pe atunci *inspectorii judecătorești*...

Când a văzut Napoleon, cel întâi comentat al codului civil a strigat: «mon code est perdu»!

Ce ar spune azi?!

V. Georgescu-Bârlad.

LITERATURA

FERICIREA

Era vremea ceaiului, înainte de-a înopta. — Orașul domina marea; soarele dispărut lăsase cerul cu totul trandafiriu de trecerea sa, lustruit cu o pulbere de aur; și Mediterana, fâr'o încrețitură, fără un tremur, netedă strălucitoare încă sub ziua murindă, părea o tablă de metal lucie și nemăsurată.

Departa, la dreapta, munții dințați își arătau profilul lor negru, pe palida purpură a asfințitului.

Se vorbea de dragoste, se desbătea acest vechi subiect, se repetau lucruri spuse de acu, destul de adesea. — Tristeța dulce a amurgului domolia vorbele, făcea să plutească o înduioșare în inimi, și acest cuvânt: «dragoste», care venia înapoi fără încetare, când spus de-o voce puternică, bărbătească, când de o voce fe-

mească cu timbru subțire, părea că umple micul salon, zbură acolo ca o pasăre, plutia ca un spirit.

Se poate iubi mai mulți ani de-arândul?

— Da, susținea unii.

— Nu, afirmau alții.

Se distingeau întâmplări, se stabileau limite, se dădeau exemple; și toți, bărbați și femei, plini de amintiri născânde și întunecate pe cari nu le puteau cita și le veneau la buze, păreau mișcați, vorbeau de acest lucru banal și stăpânitor, înțelegerea gingașă și tainică a două ființi, cu o turburare adâncă și cu o afecție, arzătoare.

Dar de-odată unul, având ochii ațintiți în depărtare, strigă:

Ah! priviți, colo jos ce-i acolo?

Pe mare în fundul zării se isca o masă cenușie, uriașă și nehotărâtă.

Femeile se ridicară și priveau fără să înțeleagă acest lucru surprinzător, pe care nu-l mai văzuseră niciodată.

Cineva zise:

— E Corsica! Se vede astfel de două sau de trei ori pe an în anumite condițiuni ale atmosferei deosebite, când aerul de o limpezime desăvârșită n'o ascunde prin acele ceți de aburi ce întunecă vecinic depărtările.

Se vedeau nehotărât vârfulurile, se credea a recunoaște zăpada vârfulurilor. — Și toată lumea rămănea mirată, tremurătoare, aproape îngrozită de această neașteptată ivire a unei lumi, prin această năluca eșită din mare. — Poate au avut astfel de vedenii străine, acei ce-au plecat, ca Columb de-alungul oceanului necercetat.

Atunci un domn bătrân, care nu vorbise încă, zise:

— Ascultați, am cunoscut în această insulă, care se înalță înaintea noastră, cași dum spre a răspunde ca însăși la ceiace discutăm noi și a-mi rechemă o amintire ciudată; am cunoscut o pildă minunată de-o iubire statornică, de-o dragoste fericită într'un mod de necrezut. — Iată-o.

Am făcut, acum vr'o cinci ani o călătorie în Corsica. — Această insulă sălbatecă e mult mai necunoscută și mult mai departe de noi decât America, cu toate că o vezi câte odată depe coastele Franței ca astăzi.

Inchipuiți-vă o lume încă în haos, o vijelie de munți ce despart râpe drepte uude se rostogolesc șuvaie; nici o câmpie, dar valuri nemărginite de granit și undulări colosale de pământ acoperit cu mărăcini sau păduri înalte de castani și de molifiți. — E un pământ nelucrat, necultivat, gol, cu toate că câte odată se zărește un sat, asemănător cu un morman de stânci la vârful unui munte. — Nici o cultură, nici o industrie, nici o artă. — Nu se întâlnește niciodată o bucată de lemn lucrat, un crâmpei de piatră sculptată, nici amintirea gustului copilăros sau meșteșugit dela strămoși pentru lucrurile gingașe și frumoase. — Și tocmai în acesta constă ceiace lovește mai mult în acea măreață și aspră țară: nepăsarea moștenită pentru această cântare a formelor ademenitoare ce se chiamă artă.

Italia, unde fiecare palat, plin de capodopere, e o

capodoperă el însuși; unde marmora, lemnul, bronzul, ferul, metalele și pietrele dovedesc geniul omenesc, unde cele mai mici lucruri vechi care atârnă în vechile case redeșteaptă acel izvor dumnezeesc al gingășiei, e pentru noi ca o patriă sfântă ce-o iubim pentru că ne arată și ne dovedește efortarea, mărirea, forța și izbânda rațiunii plămuitoare.

Și în fața ei, Corsica sălbatecă a rămas ca în cele dintâi zile. — Omul trăește în casa sa grosolană, nepăsător la tot ce nu atinge existența sa însăși sau certurile familiei. — Și el a rămas cu betesugurile și însușirile raselor inculte, violent, pismaș, crud cu înconștientă, dar și primitiv, generos, devotat, naiv, deschizând ușa trecătorilor, și dând prietenia sa credincioasă pentru cea mai mică dovadă de simpatie.

Deci de-o lună rătăceam de-alungul acestei insule mărețe, cu impresia că sunt la capătul lumii. Nici hanuri, nici crâșme, nici drumuri. Dai prin potecile de catări, de acele cătune agățate de coasta munților cari stăpânesc prăpăstiile întortochiate de unde se aude înălțându-se seara, un zgomot neîncetat, glasul surd și adânc al șuvoiului.

Bați la ușile caselor cerând un adăpost peste noapte și cu ce trăi până 'a doua zi. Și te așezi la masa umedă, și dormi sub umedul acoperiș; și strângi, dimineața, mâna întinsă a gazdei care te conduce până la marginea satului.

Așa dar, într-o seară, după zece coasuri de mers, cu ajunsei o locuință mică, cu totul singuratecă în fundul unei văi drepte care se ducea să se arunce în mare la o leghe mai departe. Cele două povârnișuri repezi al muntelui, acoperit de mărcini, de stânci năruite și de copaci mari, închideau ca două ziduri întunecoase o râpă jalnică, tristă.

În jurul colibelor, câteva vii, o mică grădină, și mai departe, câțiva castani mari, în sfârșit ceva de trăit, o fericire pentru aceasta sărmană țară.

Femeia care mă primi era bătrână, aspră și distinsă prin excepție. Bărbatul așezat de un scaun de paie se ridică ca să mă salute, apoi se reasează fără să spue o vorbă. Tovarășa sa îmi zise:

— Scuzați-l; e surd acuma... El e de opt zeci și doi de ani.

— Ea vorbia limba Franței. Eu fui mirat.

— I-am spus: Nu sunteți din Corsica?

— Ea răspunse: Nu, noi suntem continentali. Dar sunt cincisprezece ani de când locuim aici.

— O simțire de neliniște și de teamă mă cuprinsese la gândul acestor cincisprezece ani scurși în această văgăună întunecoasă, așa de departe de orașele unde locuiesc oamenii. Un bătrân hangiu reintră și se puse să mănânce cina formată din o singură farfurie de zeamă deasă unde culesese împreună cartofe, slănină și varză.

Indatăce fu sfârșită scurta odihnă, mersei să mă așez lângă ușa, cu inima strânsă de tristețea priveliștei posomorâte, strâns de acest chin ce cuprinde câte odată pe călători în unele seri triste, în unele locuri pustite. Se pare că totul e aproape de sfârșit, existența și lumea. Zărești de-odată grozava nenorocire a vieții, singurătatea

tuturora, nimicnicia și pustietatea neagră a inimei care se hrănește și se amăgește ea însăși prin visuri până la moarte.

Bătrâna femeie mă întâlni și cu acea curiozitate care trăește vecinic în fundul inimilor celor mai resemnate

— Veniți dar din Franța, zise ea.

— Da, călătoresc de plăcere.

— Sunteți din Paris poate?

— Nu, sunt din Nancy.

— Mi se părea că o agitație fără seamăn o muncia. Cum am văzut sau mai de grabă am simțit aceasta nu știu.

Ea răspunse cu o voce ușoară: Sunteți din Nancy?

Apoi după câteva secunde: Atunci cunoașteți lumea la Nancy?

— Da, aproape toată lumea.

— Familie Alaiza?

— Da, foarte bine; crau prietenii tatălui meu.

— Cum vă numiți? Imi spusei numele. Ea mă privea țintă, apoi zise, cu acea voce joasă ce deșteaptă amintiri:

— Da, da, îmi aduc bine aminte. Și Brizemarii ce-au ajuns?

— Toți sunt morți.

— Ah, și Sirmontii îl stieați?

— Da, cel din urmă e general.

Atunci zise ea, tremurând de turburare, de spaimă, de nu știu ce simțimînt nehotărât, puternic și sfânt, de nu știu ce nevoe de-a mărturisi, de-a spune din acele lucruri pe cari ea le ținuse închise până atuncea în adâncul inimei sale, și de acci oameni a căror nume zdruncinau sufletul ei;

— Da, Henri de Sirmon. Il știu bine. E fratele meu.

Și eu ridicai ochii spre ea, îngrozit de mirare. Și de odată amintirea îmi reveni.

O întâmplare produsese, odinioară, o mare indignare în nobila Lorenă. O fică tânără, frumoasă și bogată Suzana de Sirmont, fusese răpită de un subofițer de husari din regimentul în care comanda tatăl ei.

Era un băiat frumos, fiu de țaran, dar purtând bine tunică albastră, acel soldat sedusese fata colonelului. Ea-l văzuse, îl deosebi, îl îndrăgi privind cum defilau escadroanele, fără îndoeală. — Dar cum îi vorbise ea, cum s'au putut ei vedea, cum s'au putut întâlni? Cum îndrăznise ea să-l facă să știe că-l iubia! Aceasta, nu se știe de loc.

Nimic nu se ghicise, nimic nu se presimțise. — Într-o seară, când soldatul sfârșise vremea serviciului său el dispăru împreună cu dânsa. — I-au căutat, dar nu i-au găsit. — Nu se mai primiră vești dela ea și fu socotită ca moartă. — Și eu o găsi astfel în această vale înfiorătoare.

Atunci reluai la rându-mi:

— Da, îmi amintesc bine. — Sunteți duduca Suzana.

Ea clătină din cap «da» și lacrimi îi cădeau din ochi. — Atunci, arătându-mi cu privirea pe bătrânul nemîșcat pe scaunul cocioabei sale, ea mi-a zis:

— E el.

Și eu pricepui că ea-l iubea mereu, că-l mai vedea încă cu ochii ei de înșelată.

Eu am întrebat-o: «Ați fost fericită sau nu?»

— Vai! da, foarte fericită. El m'a făcut foarte fericită. — Eu nu m'am căit niciodată

Eu o contemplai, trist, surprins, minunat de puterea iubirei! Această fiică bogată urmase pe acest om, pe acest țăran. — Ea singură se prefăcu într'o țăranică. — Ea își petrecu viața fără vrajă, fără găteală, fără nici un fel de ușurință, ea se supuse obiceiurilor lor simple. — Și ea-l iubea încă — Ea deveni o femeie de țară, cu bonetă. cu fustă de pânză. — Ea mânca într'o strachină de pământ pe o masă de lemn, așezat pe un scaun de paie, o mâncare de varză și cartofi cu slănină. — Ea dormia pe un mindir de paie în colțul ei.

Ea nu gândise niciodată la nimica de cât la el! Ea nu se căia nici de găteli, nici de stofe, nici de podoabe, nici de moliciunea scaunului, nici de căldurica parfumată a odăilor acoperite cu covoare, nici de dulceața pufului în care împlânta trupul pentru odihnă. — Ea n'avea nevoie decât de el; numai cât el era acolo, ea nu mai dorea nimica.

Ea părăsise viața, cu totul tânără și lumea și pe cei cari au crescut-o, au iubit-o. — Ea venise, singură cu el, în această râpă sălbatecă și el fusese pentru dânsa, tot ce dorești, tot ce visezi, tot ce aștepti fără încetare tot ce nădăjduiești fără sfârșit. — El umpluse de fericire existența sa, dela început și până la urmă.

Ea nu putuse fi mai fericită.

Și toată noaptea, ascultând răsuflarea răgușită a soldatului întins pe patu-i mizerabil, lângă aceia care-l urmase așa de departe, eu cugetam la această întâmplare deosebită și simplă, la fericirea aceasta întregă, făcută din așa de puțin.

Și plecai la răsăritul soarelui, după ce strânsei mâna celor doi soți bătrâni.

Povestitorul se opri, — O femeie zise:

— E tot una, ea a avut un ideal foarte ușor, nevoi foarte primitive și cerințe foarte simple — Aceasta nu putea fi decât prostie.

Altul spuse cu un glas domol:

— Ce interesează! ea a fost fericită!

Și colo jos în fundul zării, Corsica înfiptă în noapte reintra încet în mare, șterse umbra ivită ca pentru a povesti ea însăși povestea celor doi îndrăgostiți smeriți, ce adăpostiau țărmul său.

Guy de Maupassant

MOARTEA LUI DAUPHIN

— Baladă în proză —

Micul Dauphin e bolnav, micul Dauphin va muri... În toate bisericile regatului, sfânta cuminecătură stă pregătită zi și noapte și lumânări mari de ceară ard pentru lecuirea copilului rege. Stradele vechi reședințe sunt triste și tăcute, clopotele nu mai sună trăsurile merg la pas... La porțile palatului, burghezii curioși privesc, printre gratile de fier, la arnăuții cu bårdane aurite care vorbesc cu curtenii cu un aer important.

Tot castelul e în fierberbere... Șambelani, major-domi, urcă și scoboară în goană treptele de marmură... Galeriile gem de paji de curteni în haine de mătăsă cari merg de la o grupă la alta strângând veștile cele noi... Pe peroanele largi, damele de onoare plânse își fac saluturi mari ștergânduși ochi cu niște drăguțe batiste brodate.

În sera de portocali, e o întrunire mare de doctori în halături negre. Se văd, prin geamuri, vânzolinându-și mânecele largi și înclinându-și doctorește perucile în formă de ciocan... Guvernorul și scutașul micului Dauphin se plimbă pe din naintea ușei, așteptând hotărîrea doctorilor. Slujnici trec pe lângă ei fără să salute. Scutașul blestemă ca un păgân: guvernorul recită versuri din Horațiu... Și în acest timp, jos la grajduri, se aude un geamăt lung plângător. E roibul micului Dauphin pe care grăjdarii l'au uitat și care îi chiamă trist dinaintea ieslei sale goale.

Și regele? Unde e regele?... Regele s'a închis singur într'o odae din fundul castelului... Maestășile nu pot suferi ca cineva să-i vadă plângând... Regina e alt'ceva... La căpătâiul micului Dauphin, cu chipu-i frumos scăldat în lacrimi, regina plânge cu sughițuri în fața tuturor, ca o croitoreasă

În așternutu-i de dantele, micul Dauphin, mai alb ca perinele pe care stă întins, odihnește cu ochi închiși. Ai crede că doarme; Dar nu. Micul Dauphin nu doarme...

Se întoarce spre maică-sa și văzând-o plângând, îi zice:

— Doamnă regină, pentru ce plângi? Știi bine că voi muri?

Regina vrea să răspundă, dar suspinele o opresc.

— Nu plânge, doamnă regină ai uitat că sunt Dauphin și că Dauphin-ii nu pot muri astfel...

Regina suspină mai mult, pe micul Dauphin îl trec fiori reci.

Ehe, zice el, cu nu vreau să vie moartea la mine, o voi împiedica-o de a pătrunde până aici... Să vie numai decât patru zeci de lanscheneți voinici să se posteze de strajă în jurul patului meu!... O sută de tunuri mari, cu fitiluri aprinse, să vegheze zi și noapte sub ferestrele noastre! Și vai de moarte, dacă va îndrăzni se se apropie de noi!...

Pentru a-i face pe plac, regina face semn. Peste o clipă, tunurile grele hurue în curte; și patruzeci de lanscheneți voinici, cu halebarde în mâini, se înșiră în jurul odăiei. Sunt soldați vechi cu mustățile cărunte. Micul Dauphin bate din palme când îi vede. Recunoaște pe unu din ei și-l strigă:

— Lorrain! Lorrain!

Soldatul înaintează spre pat.

— Eu te iubesc mult, bătrâne Lorrain... Scoateți sabia ta cea mare... Și dacă moartea va veni să mă iec, tu vei omori-o, nu-i așa, Lorrain?

Și două lacrimi grele lunecă pe obrajii tăbăciți ai lui Lorrain.

Atunci un duhovnic se apropie de micul Dauphin și-i vorbește în taină arătându-i un crucifix. Micul Dauphin îl ascultă foarte uimit, apoi de odată îl oprește:

— Înțeleg destul de bine ce-mi spuneți, domnule preot:

dar la urma urmei n'ar putea muri prietenul meu Beppo în locul meu, dacă i-aş da un pumn de franci?...

Duhovnicul începe iarăşi să-i vorbească în taină, şi micul Dauphin pare din ce în ce mai mirat.

Când duhovnicul a sfârşit, micul Dauphin reia cu un suspin lung:

— E trist, foarte trist ceea ce îmi spunei, Domnule preot; dar un lucru mă mângâie: acolo sus în paradisul stelelor, voi fi tot Dauphin... Bunul Dumnezeu mă cunoaşte pe mine şi se va purta cu mine după rangul meu.

Apoi întorcându-se către maică-sa adaugă;

— Să mi se aducă cele mai frumoase haine, bluza cea de ermelină albă şi cipici cei de catifea! Vreau să apar mândru printre îngeri şi să intru în paradis în costum de Dauphin.

Pentru a treia oară, duhovnicul se aplecă la urechia lui Dauphin şi-i vorbi mult nesfârşit de mult...

Dar deodată copilul regăi în curmă vorba cu mânie!

— O! va să zică a fi Dauphin nu înseamnă nimic;

Şi fără a mai asculta ceva micul Dauphin se întoarse spre perete şi începu să plângă cu amar...

Alphonse Daudet

Trad. de Virgil Mastacan

O VEDENIE

Eram câţi-va prieteni, pictori, musicanţi, literaţi, uniţi prin acel misterios fel de a vedea şi simţi ce face din orice suflet ales un anormal.

Ne vedeam, de obicei, seara într'un colţ de cafenea, la aceeaşi masă unde nu îndrăşnea nimeni să se aşeze, printr'un fel de ciudată învoială cu care obişnuirii normali lasă celor ce es din comun dreptul de a se bucura de o distincţie.

Ori-cum nici unul dintre noi nu se simţea mai bine ca acolo, în micul cenaclu unde ideile scăpărau ciocnindu-se, iar simţimintele apărea lipsite de orice făţarnicie, acoperite toate de atotputernicia personalităţii.

Şi adeseori cele mai bizare discuţii se încheiau noaptea târziu, sau durau până la ziuă, cu aceeaşi fierbânţeală, cu aceeaşi pornire a minţilor aprinse.

Cel ce schimba mai în totdeauna tărâmul discuţiilor era Robeanu, zis şi omul-antiteză, un suflet de poet cum rar se poate întâlni pe lume — una din acele plăsmuiri sufleteşti, în care tremură cele mai delicate coarde, fără să lase decât arareori să isbucească afară lumina acordurilor dumnezeieşti.

Oacheş, cu privirea săgetătoare, par'că anume făcută pe isbândă, prin îmbinarea sprâncenelor negre ce-i dădeau privirii o fatală putere de stăpânire, cu chipul marmorean ale cărui trăsături de o rafaelică frumuseţe te purtau cu gândul spre o lume mai desăvârşită, pierdută în cadrul închipuirii — așa era Robeanu ale cărui poezii, puţine la număr le învăţasem unul de la altu, de rost, prin pornirea aceea firească a minţii de a se păstra tot ce-i mare, tot ce nu s'a mai spus,

— Tu trebuie să fii o reminiscenţă a vremilor trecute, a antichităţii — îi zise într'o seară Teozofescu, filosoful cenaclului — cel mai aprig apărător al transcedentalismului,—prea nu te asemeni nici la chip, nici în felul de a vedea cu lumea de azi!

Şi cu adevărat era o frumuleţe poetul nostru, una din acele armonioase alcătuirii virile ce dau senzaţii de nelinişte femeilor şi le fac, în treacăt, să caute cu nu ştiu ce plăcere ascunsă spre omul dorit.

Turnat de natură în formele alese, perfecte, ale întâilor, robi ai pământului, eşit par'că din tiparul acela uitat de mult şi pe care îl nemereşte firea la câte un veac odată, din greşeală poate, poate şi din milă pentru bieata omenire decăzută — cuprins în formele acelea nobile, în care fineţa trăsăturilor îţi lămureşte subtilitatea sufletului, iar strălucirea ochilor îţi spune ceva din adâncul gândirii.

În mersul lui şovăitor, preocupat, întârzia ceva din misterul vieţii de odinioară, cea-ce ne şi făcea să-l credem pe Teozofescu când ne spusese că poetul nostru-i un ccoborător din miticii aezi ai antichităţii.

Dealtmintreli, mai toţi fiind singuratici, trăind în cadrul ideilor de care te simţi stăpânit, şi când lumea înconjurătoare nu te atrage decât în hotarele unor studii, mai mult sau mai puţin adâncite,—eram înclinaţi spre acel tărâm al discuţiilor în care tot ce se petrece astăzi, în clipa de faţă, nu-i decât o întruchipare palidă, de cele mai multe ori nedesăvârşită a celor petrecute de demult.

Cine ştie când, unde şi cum s'au petrecut aceleaşi întâmplări, aceleaşi jertfe ce înfiora lumea în cutare sau cutare apariţie trecătoare!

Şi cine ştie dacă nu numai mulţămită acestei moşteniri sufleteşti, ce o purtăm fiecare, nu se nasc toate operele, toate frumuseţile în care îşi înseamnă cei aleşi treacătul prin lume!

Altfel cum ţi-ai închipui fatala putere cu care un artist răuşeşte în anume clipe să desgrădineze din fundul sufletului anume forme, anume simţiri ne mai încercate nici odată, nici de el, nici de un altu.

Şi nu trebuie făcută oare o legătură între o nuanţă eşită dintr'un organ stăpânit deabinele şi între o alta notă, o altă nuanţă mai caldă, mai impresionantă, scoasă mai târziu!

Nuanţele acestea sunt culmile pe care le-au putut atinge sufletele rare în înfăptuirea operelor lor,

Nici nnul singur şi nici unu fără ajutorul celorlalţi. Cu toţii uniţi prin acea vraje ce sileşte diferitele nuanţe să se aproprie unele de altele, să se lege încropind armonia divină în care tremură sufletul omenesc de veacuri...

Intr'o seară Robeanu nu veni la cenaclu. Ne despărţirăm de vreme, fără chef de vorbă, stăpâniţi cu toţii de o presimţire rea.

Şi presimţirea nu ne înşelă: poetul se îmbolnăvise, în urma unei nopţi de vagabondaj şi toţi se temeau să-l mai ţie în ţară, mai al-s că o toamnă rece nu vestea nimic bun.

Trebuia să plece în Italia, la Palermo—într'unul din acele colțuri binecuvântate de soare, schimbate în ade-vărate spitale de ofticoși.

Înainte de plecare, când veni la mine să-și ia rămas bun, știindu-l cât era de stăpânit de credință, îl pusei să-mi jure înaintea unei icoane străvechi din odaia mea, că în clipele cele mai grele se va gândi la mine.

Ochii lui, frumoșii lui ochi fascinatori, licăriră din cercevelele coarcănelor în care-i strânsese nopțile chinuite. Simții atunci că tot sufletul lui mă implora, mă chema într'ajutor, spunându-mi par'că: «Sunt tânăr încă... vreau să trăesc!...»—atât de trist se uita la mine.

Și înțelesi atunci deplin, că dacă există suflet și dacă are un loc unde stă, numai ochii pot fi adăpostul acestei alcătuiți divine de neguri și lumină. Prea simții că mă priveau un șir întreg de suflete, strânse într'o singură căutătură tristă, cuprinse de teama că se vor stinge fără urmă, ca și o amintire dureroasă uitată la o fereastră, din cine știe ce depărtări.

Intr'o seară, după puțin timp rămasem toți tăcuți, la cenaclu, fără să fim în stare să crâcnim o vorbă. Sosisse vestea că Robeanu, frumosul tânăr, se luptă cu moartea. Și ne-am despărțit repede, alungați de vântul arțăgos al toamnei, goniți odată cu frunzele uscate ce foșneau necontentit, în vreme ce crengile împrăstiau un șgomot de oase la fiecare sghâlțuire a vântului.

Era o noapte înfiorătoare, una din acele nopți în care firea întreagă e par'că torturată de schimbarea deplină ce se face de cine știe cine și în cine știe ce scop, și se tânguiește și ea în foșnetul acela de lințolii înghețate, și în scrâșnirea de crângi, în trosnetul acela de oase ce se sbat să iasă din coșciug, cu care arborii închiagă cu vântul un imn al morții.

Adormiam cu greu. Și mă durea capul, o durere vagă, întinsă, cu o senzație de arsură în creier, felul acela de durere lăuntrică pe care o ai după multă preocupare, sau în urma unei dureri mari.

Și în semi-întunericul odăii îmi ogîndau privirile necontentit, oprindu-se ici și colo, fără să se oprească nicăiri. De odată, când eram tocmai gata să ațipesc zării ceva printre pleoapele mele întredeschise, și mă cutremurai.

Neliniștea de mai înainte se întea, neliniștea aceea stranie ce te apasă într'una, când te gândești la cineva drag, de curând dispărut, și când simți că îl porți în tine, închis în lacătele sufletului, în amintire.

Vream să adorm, însă neliniștea nu mă lăsa.

Cine n'a fost prins de acelaș ciudat simțimânt, când în singurătatea casei sau în semi-întunericul unui teatru, simți par'că atingându-te pe umăr, pe obraz, un deget, o mână nevăzută, ce te silește să te întorci, să te uiți!

Nu era nimeni și totuși ai simțit că a fost cineva!

De odată mă ridicai în coate sprijinindu-mă pe perină, fără să știu de ce. O lumină neobișnuită fâlfâia în dreptul icoanei, dedesupt.

Cuprins de spaimă, crezui că-i lumina lunei. Însă a-

fară vântul se încleăta în pomi, mugind cu aceeași înversunare, în aceleași cadențe mormântale.

Pe măsură ce-mi aținteam ochii pe lumina aceea stranie, se desfăcea, se întindea oarecum, până aproape de marginea cadrei, până ce din fâșia aceea fâlfâitoare începu să se limpezească o formă alburie, ca un fel de giulgiu aerian în care era înfășurat un sâmbure de lumină. Însă în partea de sus a formei acesteia deslușii fosforescența unei priviri ce-mi arse sufletul, silindu-mă să închid ochii.

Și în clipa următoare, uitându-mă iarăși, ațintindu-mă în privirea aceea cunoscută, ochii negrii înfășurați în sprâncene groase îmi răpiră un cuvânt:

— Robeanu!

Și atunci se întâmplă neînchipuitul. Ochii aceia mă fulgerară par'că și un glas, venit de nu știu unde, din fundul pământului par'că, îmi zise adânc ca un destin:

— Da, sunt eu. Eram să pier, dar am scăpat...

Mă scuturau frigurile. Dădui să-mi vin în fire, îmi ștersei fruntea de o sudoare înghețată și trecându-mi mâna prin păr îl simții drept, ridicat, și tremurând abia avui puterea să-mi descleștez gura să chem pe fratele-meu din odaia de alături.

Încă mai zăream lumina închizându-se, stingându-se într'un sâmbure ce se pierdea sub icoană, când veni fratele-meu cu lampa aprinsă.

Îi spusei tot și el mă ascultă înfiorat peste măsură.

— Trebuie să fie ceva — zise — eu tocmai îl visam tot pe el, însă era atât de trist, atât de trist, că mă sbăteam în plânsete, chinându-mă amarnic, până în clipa în care m'ai chemat.

Când le spusei a doua zi la toți și părinților lui Robeanu ce mi s'a întâmplat și că băiatul e bine, se uită la mine ca la un nebun. Tocmai telegrafiasse cineva în ajun că era pe moarte.

Însă pe înserate, când tocmai începeam să ne adunăm la cenaclu, sosi o altă telegramă care lămurea că bolnavul trecuse printr'o criză grozavă, însă scăpase.

Când se întoarse pe imprimăvurate, voinic și plin de voie bună ca o zi de Aprilie, și-mi spuse cât de mult se gândise la mine în noaptea când credea că moare, cum mă văzuse în pat, și cum mi-a spus ceva plin de încredere, trăii din nou clipele acelea de grozăvie ce mi se păreau că mă scot din minți.

Iar de atunci—își încheie povestea pictorul Roiban—de atunci cenaclul nostru a fost botezat «cercul misticilor»

Nicolae Pora

SUFLET ZBUCIUMAT

Când a intrat în cimitirul satului era noaptea târziu... Răspunzând tainici chemări, în fața mormântului proaspăt s'a proptit în cârje atingând cu genunchiul pământul med presărat cu floricele de câmp și, o clipă mai apoi candela fu reaprinsă.

Flacăra tremură ca un bolnav în agonie, chiptoțește des ca o pleoapă obosită de o veghe lungă și sporește încet-încet, pe nesimțite.

Moșneagul se ridică, își șterge sudoarea feții cu nă-

frama înflorită în negru, își face cruce și o pornește înapoi, spre casă...

Cărarea-i verde și dreaptă. Deoparte și de alta cruce sarbede, sfioase, trezesc amintirile moșneagului. Dar el tace, nu i-a aminte nici la crângile pletoaselor salcii ce se frământă, lovindu-l când și când pe umerii, nici la amintirile ce-l rechiamă în trecut.

Încet-încet, târându-și cu greu piciorul damblagit o ia pe drumul Satului. În urma lui cămăturul se afundă în întuneric cu cât se depărtează mai mult iar licăririle candelilor par stele îndepărtate și palide...

Drumu-i lung și pustiu. Ferestrele înoptate. În aer miros de petale tinere; iar departe, ecoul arămii dela gâtul vre-unei vite trezește aiurările privighetoarei... Ce sfânt este somnul nemărginirii!...

Moșneagul urcă și urcă costișa liniștit în tristețea lui, negândind și nevăzând, ca o umbră, ca un om de pe alte tărâmuri...

Apar se desface din noapte câte un liliac rotește în jurul lui și zboară în salcâmi, orbit de alba lor floare,—nămeți de primăvară...

Și urcă moșneagul mereu, înăbușind-și durerea ca un zăgaz înfrământător de valuri...

Iată-l ajuns! Ce lung i s'a părut drumul și câtă putere a avut...

Nici suspin, nici lacrimă!...

În prag se oprește, cercetător privind în vale. Privirile-i tremură pe o licărire slabă...

E a lui!

Și-abia acum lacrimile-i năvălese furtunoase și neputincios hohotește amaric... Cum se sparge cristalul liniștei nopți de mai la plânsul lui atât de crud!... Bărbia îi tremură de neceaz, capul îi vâjje și pieptu-i tresaltă zbuciumat rob de dezlănțuitei furtunii...

Amețind, spatele-i se reazimă de zid și ridicând pumnii amenințător spre cer tremură și geme scrâșnind din dinți, holbează ochii înfiorător sorbind însetat de răzbunare întreaga Dumnezeuire în slaba lui privire... Ce zbucium pe sufletul lui!... Depărtat ecou de clopot se aude ca un fâșit de aripioare de rânduncle...

Și-atunci moșneagul tresare scuturat de fiori, întoarcă încet, dureros de încet capul, curmă brusc potopul lacrimilor și suspinând încă odată intră în casă clătănându-se...

* * *

Singur!... În odaia albă luminată palid de fâlăia unui muc de lumânare ce bāzmuește cu chipuri fantastice pe pereți, se așază ușor pe scaun, proptește tâmpilele-i înfierbântate în palme, coatele pe masă, pironeste ochii încă umezi în lemnul de brad al mesei și tremură înadâncindu-și privirea în numele săpat de curând pe masă...

Frământările îl adorm și în mintea lui turburată de torentul celor din urmă dureri, literile de pe masă se mișcă, se desfac răzându-se, se șterg în întuneric, se ivesc legate în cerc jucând o horă bizară, dispar din nou mai departe, mai adânc și în locul lor se arată chipul bălai al celui atât de mult iubit... Chipul se înalță încet, zâmbește primăvaratic, apucă cu mâinile palide, capul moșneagului, lipește buzele reci pe fruntea lui și îl sărută...

Moșneagul tresaltă în vis, zâmbește și ngână: «Neculiță!».

Tâmpilele-i se zbat ca pasări cu aripe frânte și capul îi cade greoi pe masă, adormind și mai adânc...

Printre genele lungi și stufoase o lacrimă se prelinge albă și picură pe brad...

Flacăra mai cearcă odată noaptea, sfârâie și se stinge...

Un șopot ușor ca o adiere de zefir pătrunde tăcerea...

Am aprins-o Neculiță taică, am aprins-o... Vrei tu?...

Bine flăcăiașul moșului să'i spun; că plânge sărmănică de-ți rupe inima!... Biata Ileana!... Și maică-ta-i cu tine?... Și soră-ta?

Oh! Cât mi-e dor de voi!... Să viu și eu? Uite, viu... Dar stai să te sărut odată flăcăiașul moșului, Neculiță tata».

Moșneagul mișcă buzele-i livide și un sgomot lin—ca acel al unui trandafir ce se scutură — turbură o clipă tăcerea ce se întinse mai tristă, mai adâncă învâluind în pânza-i tainică pe acel ce adormi de-a-pururi...

Raul Celerastră

ȘCOLARE

DOCTRINE PEDAGOGICE.

Două doctrine pedagogice se pare că au despărțit totdeauna pe educatori în două tabere bine distincte. Una este doctrina *pesimistă*, care susține educația *pozitivă*, numită așa pentru că are pretenția de a adăuga sau de a schimba ceva la natura omenească și alta este doctrina *optimistă*, care susține educația *negativă*, numită astfel pentru că ajută numai natura ca să desvolte toate forțele de care este capabil individul, fără a-i adăuga sau a-i schimba ceva.

Doctrina pesimistă este bazată pe teoria că natura omului este rea din naștere. Școala bazată pe această teorie pleacă de la ideea că omul este leneș și că nu lucrează de cât sub impulsul plăcerii sau al durerii și că prin urmare pentru a îndrepta natura rea trebuie să supunem pe copil din cea mai fragedă vârstă, la o disciplină severă de comandă și chiar la pedepse corporale.

Pesimiștii se arată neîncrezători în puterile sufletuștii ale copilului, în spiritul lui de curiozitate, în nevoia lui de activitate. De aceea pe deoparte, iar pe de alta folosindu-se de starea lui inferioară, de neputința lui de a se apăra și de marea lui putere de memorizare, învățătorii partizani ai acestei doctrine, îi impun un învățământ, de multe ori mai presus de puterile lui și în chip dogmatic, spre a-i vârî în cap și lumini de care el nici nu va avea nevoie în viață. Și aceasta în scop de a face o mentalitate deosebită, aceea pe care o aveau conducătorii.

Scopul școlii după această teorie este instrucția și pregătirea individului pentru anumite cariere, pe care le visează părinți și nici de cum educația și pregătirea lui pentru carierele pentru care el simte vocația. De aceea nu rare ori se vede eșind din aceste școli oameni cu titluri în diplomație, de pildă, pe când ei ar fi fost foarte buni în comerț sau în agricultură.

Următorii acestei teorii până la sfârșit, educatori aceștia nu țin socoteală de natura copilului și de nevoile lui sufletuștii. Ei nu cunosc copilul și nici nu cearcă să-l cunoască. Mai mult încă, nimic nu-i îndeamnă să facă aceasta, pentru că ei au îmbrățișat această carieră, nu din vocație, ci cum ar fi putut îmbrățișa ori-care alta. De aceea în această școală co-

pilul este un prevenit, un vinovat și tratat în consecință. El nu are voința lui proprie și nu se poate mișca în afară de prescripțiile unui regulament afișat în toate părțile.

Viața copilului în școală este un chin și de aceea el se desparte de ea și de învățători cu mare bucurie.

Ca tip de școală bazată pe această teorie este școala oficială de pretutindeni, cu mici excepții. Această școală este o cazarmă, în care copiii stau închiși mai multe ore pe zi pentru a primi o instrucție pe care vor trebui să și-o refacă după ce vor părăsi băncile. Cât privește de educație, nu e vreme. Invățătorul trebuie să facă programul de care va avea a-și da seamă la sfârșitul anului școlar. Vai de cel care nu va fi reușit să vâre în capul copiilor un anumit stoc de cunoștinți. Nimeni nu întreabă pe copii *cum* știu ceea ce știu, ci, *cât* știu.

Copii ies din aceste școli cu capul buimac, incapabil; de a cugeta și a judeca un lucru prin propriile lor forțe, de a se conduce singuri în viață. Ei nu știu de cât să urmeze pe alții. Aceasta este școala pesimistă.

Doctrina *optimistă* este bazată din contra pe teoria că natura omului este bună din naștere sau cel puțin indiferentă și că numai societatea, mediul o face rea, o strică. „*Tot ce esă din mâinile Creatorului este bun*” zice Rousseau, deschizând admirabila-i carte despre educație, Emile. În altă parte el dă și motivul: *pentru că omul e făcut de D-zeu, care n'a putut face un lucru rău*. După această teorie școala n'are nimic de îndreptat în natura omului, nimic de înădușit, ea va trebui numai să ajute natura în dezvoltarea ei pentru ca să și poată cultiva copilul și atâta cât îi este dat să se desvolte. Următoare acestei teorii, școala optimistă are cel mai mare respect de personalitatea copilului. De aceea îi acordă de la început cea mai mare libertate. Ea nu caută să formeze pe individ pentru anumite scopuri, cum face școala pesimistă, ci numai îl ajută ca el să se poată desvolta conform vocației lui. „*Copilul nu este un lucru, care aparține cuiva. El este o persoană pe care nimeni n'are dreptul de a-l trata ca pe un obiect al său: nici părinții, nici statul, nici biserica, nici niște educatori oare-care*. Mai mult încă: *Statul care trebuie să asigure libertatea persoanelor, mai cu seamă acelora care nu se pot apăra singure, are cea mai mare datorie de a apăra persoana în formație contra oricărui abuz de autoritate din partea persoanelor adulte, care se însărcinează cu educația lor*”

Scopul școlii după această teorie nu este de a da cunoștințe multe copilului ci de a-l face să capete o sumă de însușiri care au să-l ajute în viață să trăiască prin sine, fără ajutorul nimăru. Școala nu mai are să-l pue în stare pe individ ca să poată să și însușească cunoștințele atunci când îi vor trebui sau să și le poată complecta după ce va părăsi băncile ei. În loc de a se servi de rațiune, ca de un instrument pentru a câștiga cunoștinți, după cum face școala pe-

simistă, educația trebuie să se scrvească de acestea ca de un instrument pentru a perfecționa rațiunea. Cu alte cuvinte, ea ne învață că nu trebuie să prețuim știința pentru ea înseși ci pentru folosul intelectual și moral ce se poate trage din ea. Căci, o știință care nu ne face mai luminați, mai inteligenți, mai buni n'are nici o valoare.

După această concepție, școala are un aspect cu totul deosebit. Ea este casa părintescă, este satul orașul, câmpia, pădurea, fabrica, atelierul... și în fine orice mediu sănătos și înălțător din care copilul își extrage, așa zicând, educația și instrucția după cum o plantă sugerează din pământ sucurile trebuitoare. Educația trebuie să fie o colaborare a învățătorului cu elevii și nu trebuie să fie dată pe dinafară, ca pe o haină. De aceea școala trebuie să facă neconținut apel la curiozitatea înăscută a copilului și la propria-i activitate. Ea trebuie să respingă orice tentativă de constrângere a copiilor la lucru prin mijloace artificiale, cum sunt recompensele și pedepsele. Nu sunt de preț de cât recompensele și pedepsele pe care copilul le capătă singur din felul lui de activitate. Invățătorul nu trebuie să fie o persoană gravă și plină de activitate pe care copii să o respecte numai de frică. E trebuie să fie un frate mai mare al copiilor, un amic al lor, care nu se impune nici odată cu autoritatea lui, ci stă numai la îndemâna copiilor ca să-l poată consulta aci de câte ori aceștia nu pot fi satisfăcuți prin ei înșiși în spiritul lor de curiozitate. Treaba învățătorului nu este nici de a pedepsi, nici de a recompensa, ci numai de a forma un mediu, care să ațâțe curiozitatea copilului și să-l stimuleze la propria activitate.

Cunoscând că școala va rămâne neputincioasă în prepararea omului pentru viață până nu va cunoaște sufletul copilului, școala optimistă consideră cea dintâi datorie a învățătorului de a cunoaște pe deoparte copilul, iar pe de alta nevoile societății actuale, spre a putea conforma metodele de învățământ cu aceste. Școala optimistă nici nu poate concepe un învățător care să nu fie înarmat cu cunoștințele despre copil după cum horticultorul este înarmat cu acele despre plantă. Ea mai pretinde ca învățătorul să îmbrățișeze această carieră din vocație și din iubire către copii și nici de cum în lipsă de alta mai bănoasă, cum se întâmplă de obicei.

În sfârșit deosebirile între aceste doctrine sunt multe și nu se poate desvolta într'un simplu articol de revistă.

Vreau acum să mă ocup puțin și de motivele care au făcut pe unii să susție o teorie și nu alta, sau mai bine zis, să susție în teorie o doctrină și să urmeze în practică alta. Căci este foarte adevărat că școala oficială actuală susține multe teorii conforme cu știința, când e vorba însă de practică, ea le calcă cu ne-păsare.

În general conducătorii, guvernânții socot că dacă cetățenii nu vor avea un anumit fel de judecată, o anumită mentalitate, apoi însăși existența statului ar fi

periclitată. Bucuroși ar fi ei ca să nu existe școli de loc, căci ei cred, că mai ușor se poate conduce un popor ignorant de cât unul luminat. Astăzi însă ei nu pot rezista curentului care cere școli pretutindene pentru instrucția și educația poporului. Și așa fiind și fiindcă se pot impune cu voința lor, apoi o organizază după cum vreau, după cum li se pare că ar fi mai în folosul lor. De aici vine, socot, împrejurarea că cu toate criticele științifice care se aduc școalei oficiale de pretutindene, Statul se arată foarte greoi în a introduce reformele necesare spre a forma oameni cu judecată independentă și apti de a se conduce singuri în societate.

De altmintrelea cei care susțin școala oficială bazată pe teoria pesimistă, n'au alt sprijin de cât părerile filosofilor din trecut, ca Quintilian și Bossuet și argumentul ca așa a fost de când lumea. De aceea în loc ca Statul să se menție la rolul său strict de a înlesni cetățenilor o educație și un învățământ conform cu cerințele actuale ale timpului și cu nevoile științifice ale copilului, el stăruie într'un sistem de educație care degradează și micșorează ființa omenească.

Foarte mulți scriitori în vechime susțineau asemenea doctrină în pedagogie și admiteau metodele pe care Statul le întrebuinta pentru a crea mentalități apte de a se supune tuturor trebuințelor statului.

Trebue însă să recunoaștem că astăzi numărul acestora a început să scadă. Mulți scriitori, îngrijiți de progresele democrației prin alte părți au început să vadă că este chiar în interesul statului ca să se dea mai multă libertate individului spre a se dezvolta după felul lui, care îi este dat de la natură. Cu drept cuvânt susțin aceștia că se poate clădi teorii școlare pentru viitor, științele politice și sociale nefiind teorii de imaginație, ci științi experimentale în care raționamentul are puțină valoare. Educația n'are să meargă înainte ca să indice calea pe care trebue să meargă copilul, ci acesta va da indicații de modul cum trebue să fie condus pentru ași putea dezvolta toate puterile de care este capabil. «A pune pe individ în stare de a se putea dezvolta în toate direcțiunile puterilor lui, a virtualităților lui; de a lucra conform naturii sale, a tendințelor sale, a concepțiilor sale; a-l învăța că nu trebue să aștepte nimic de la nimene de cât de la propria sa inițiativă; că nu trebue să i se opue alte piedeci de cât cele pe care împrejurările i le pun a-l învăța să respecte celelalte inițiative pentru a i se respecta pe a sa de către ceilalți, iată adevărata menire a educației după ideile moderne.

Teoriile școalei negative care au devenit astăzi moderne au fost susținute din cele mai vechi timpuri de cei mai mari filosofi. Nu mai vorbim de astăzi. Așa înainte de Iisus au fost Socrate și Platon, pentru a nu cita de cât pe acești doi, iar mai încoace și în timpurile noastre, Erasm, Rabelais, Montaigne, Rousseau, Spencer... cari au susținut a nu se da adevărul de-a gata spre a-l încredința memoriei, ci de a pregăti spiritul spre a-l primi, spre a-l face să-l găsească singur. Părerile lor însă și al adeptilor lor s'au lovit de

acele ale rutinarilor timpului, oameni nehotărâți, cari au frică de reforme sau căroră le convine mai bine sistemul de educație oficial. Lucru ce a făcut pe Ellen Key, cunoscuta scriitoare suedeză, în ardoarea ei pentru reforme școlare—să spună că dacă s'ar întâmpla un cataclism, care să distrugă toate operele pedagogice scrise până acum și să nu rămâe decât operele lui Montaigne, Rousseau și Spencer, ar fi un mare câștig pentru omenire. Cu ele s'ar clădi un sistem de educație care s'ar aduce o mare fericire copiilor și o mare schimbare în omenire.

De câtă-va vreme însă timpuri mai bune se arată pentru reforme școlare raționale. Dacă până acum ideile școalei moderne n'au fost susținute de cât de convingerile intime ale câtorva filosofi sau scriitori umanitari, astăzi ele sunt susținute de știință și de experiență. Mai ales noua știință despre sufletul copilului, pedologia, care în timpurile din urmă a luat o dezvoltare mare, a arătat printre altele că educația actuală este prematură: de la naștere până la sfârșitul studiilor sale, omul este constrâns la datorii, la sarcini cari trec peste puterile lui. Se face apel la facultățile copilului înainte cu aceste să se ivească. Această nouă știință a demonstrat că educația modernă este proporțională cu vârsta și cu facultățile copilului, că ea este gradată și progresivă. Ea vine la timp, la oră și lasă facultăților timpul să se desvolte. Ea nu le grăbește încolțirea, din contra ea le întârzie pentru a le avea mai perfecte, ea nu dă brânci spiritului ca să se dezvolte mai repede, ea nu are frică că copilul se va trezi mare fără să fi învățat ceva, ci se mulțumește numai de a forma un mediu în care copilul să se desvolte, așa zicând de la sine. Față de demonstrațiile pedologiei școala primară din Apus a îmbrățișat multe reforme sănătoase. Afară de acestea s'au înființat pe cale particulare multe școli pe de-a întregul după ideile moderne. Așa, bunioară, sunt școalele zise «nouă» dar mai cu seamă școalele naționaliste, care sunt ultima expresie a ideilor nouă în educație. De acuma înainte nimene nu va mai putea rezista curentului care mereu crește. Este interesul țărilor civilizate și mai cu seamă al celor mai puțin civilizate de a se pune la nivel cu cele dintâi. Altmintrelea riscă chiar viața lor politică.

C. V. Buțureanu.
Institutul-Iași

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

VIN CONSERVATORII LA PUTERE...

Aceasta este chestiunea cea mai actuală și mai pasionată: «vin conservatorii la putere». Și deoparte vedem preparative la conservatorii în vederea dobândirii eventualei puteri, precum: alcătuirea listei ministeriale, împărțirea demnităților, a prefecturilor, a mandatelor de deputați și senatori etc., pe când de altă parte, la

liberali, aceiași tendință fermă de a se crampona de aceiași putere. Prin urmare foarte lămurit: totul e puterea.

De ce vor însă să vină conservatorii la putere foarte puțini se întrebă, cu toate că tocmai aceasta ar trebui să-i preocupe pe toți.

Conservatorii Carpiști susțin că au *dreptul* să ia această putere pe temeiuri constituționale, conservatorii-democrați având și ei *dreptul* să ia această putere indicați fiind de corpul electoral.

În definitiv vom vedea îndată ce însemnează acest *drept* și dacă se poate numi astfel. În general aproape nu se mai discută însă *pentru ce* conservatorii numai decît trebuie să vină la putere. Mentalitatea creată din simple considerațiuni de politicianism,— care, bineînțeles, e în legătură și cu starea de lucruri dela noi, cu sistemul electoral și inconștiența alegătorilor, — a stabilit dela o vreme că după o durată de trei sau patru ani de șederea unui partid la guvern, celalt partid trebuie să-l înlocuiască, fără altă cauză bine cuvântată decît aceea de a avea puterea, Statul devenind astfel un simplu domeniu exploatat cu schimbul din patru în patru ani de partidele care alternează la cârma sa și care stăpînesc potrivit intereselor claselor sociale pe care le reprezintă, foarte ades după aceleași norme, ne mai fiind mari deosebiri de vederi între dânscele. Și dacă în afară de aceste norme s'a făcut ceva în timpul din urmă de către partidul liberal în chestia agrară. — reforme neîntregi și neaplicate,—acestea au fost impuse de răscoalele din 1907 și manifestul regal.

Astfel tocmai față cu aceste împrejurări avem dreptul să întrebăm care este programul partidului conservator în temeiul căruia ține să ia puterea, căci dacă în țara noastră, din cauza nepregătirii alegătorilor, conducătorii partidelor își permit să guverneze, în lipsa controlului acestora, după bunul plac și după cum le sunt interesele, s'a format totuși în afară de partide o opinie publică conștientă dinaintea căreia guvernele nu'și mai pot ascunde adevăratele intențiuni, și în fața căreia trebuie să *lucreze* cu toată răspunderea. Să lucreze am zis, și să lucreze potrivit intereselor mari obștești și nevoilor timpului, înlăturând consecințele la care au dus guvernările interesate de până acum, consecințe pe care au avut ocaziunea să le aprecieze la 1907.

Ca reprezentanți ai marelui proprietăți, sigur că conservatorii venind la putere vor avea ca program menajarea intereselor acestei mari proprietăți menținând starea actuală de lucruri cu toate mizeriile care 'i sunt atașate. Intru cât va fi vorba de chestia agrară nu numai că reformele făcute de liberali nu vor fi completate și duse mai departe, dar probabil că și puținul ce s'a făcut va fi nesocotit, căci marii proprietari și arendașii sunt nemulțumiți de legile agrare făcute de liberali. În ce privește administrația cunoaștem soluția: guberniile. Același sistem reacționar, care cu siguranță că nu ne duce la nici un rezultat, de oare ce în primul rând trebuiesc îndreptate condițiunile economice ale poporului nostru, situațiunea țăranilor îmbunătățită și apoi administrație cinstită și serioasă.

Cât privește programul partidului conservator-democrat știm că s'au instalat anumite comisii pentru fixarea punctelor esențiale care vor trebui să alcătuiască acest program. Nu cunoaștem însă lucrările acestor comisii și nici nu putem ști dacă într'adevăr au lucrat ceva și anume ce, e necesar însă să se aducă la cunoștința opiniei publice aceste lucrări, pentru ca această opinie împreună cu alegătorii să se poată pronunța în cunoștință deplină cu ocaziunea alegerilor generale care se apropie. Sau poate că lucrările acestor comisii au încetat din calcul, față cu împrejuraarea că programele s'au nesocotit de către alte partide precum și față cu situațiunea partidului conservator-democrat, determinat cumva a le părăsi spre a nu constitui o piedică eventualelor combinațiuni de natură politică(?) Dacă partidul conservator-democrat va face însă politicianism din chestiunea programului va perde mai mult decît socotește că va câștiga tănuindu'l căci va trebui să recunoască că succesele electorale i le-a adus prezumția tenămintelor sale democratice. Va perde mult dar neprezentând un program complet democratic pe temeiul căruia să ceară încrederea alegătorilor și să trateze chiar împăcarea cu cei alți conservatori. Numai așa ar trebui să se conceapă împăcarea celor două partide conservatoare, aceasta urmând să fie condițiunea esențială pe care partidul conservator-democrat n'ar trebui să o cedeze celeilalte nuanțe conservatoare în schimbul conlucrării: aderarea la un program democratic de mai înainte stabilit, care să fie realizat în timpul guvernării. O altfel de împăcare ar distruge partidul conservator-democrat, pierzând încrederea alegătorilor și a opiniei publice, în care caz mai preferabilă ar fi fost pentru acesta opoziția.

Dar, susțin conservatorii că au un *drept* constituțional să vină la putere. Întocmai după cum conservatorii democrați pretind același *drept* de a avea puterea pe temeiul indicațiunilor electorale, ambele partide frământându-se dela o vreme care mai de care spre a dovedi acest *drept*. Uită însă partidele să discute mai întâi dacă au dreptul să pretindă acest *drept* de a veni la putere. Oare puterea este un *drept*, pe care poate să'l reclame un partid după capricii și interese, sau e o datorie sfântă în numele căreia să se poată ridica până la dânsa aceia care au conștiința acestei datorii? Oare puterea este un *drept*, un *drept* de exploatat de anumite persoane în profitul lor și al câte-unei clase sociale, e un apanaj de care să dispună o singură voință sau trebuie să fie expresiunea unui întreg popor care suferă, care e în mizerie și desnădejde, care are dreptul la viață pentru că el produce totul?

Nu au dar conservatorii *dreptul* să vină la putere,— aceasta le trădează cel mult cugetul și intențiunile,— ei au datoria să facă ceva dobîndind'o; putere pe care nu trebuie să o dobîndească de cât după ce vor cuceri opinia conștientă a țării cu un program de reforme democratice pe care le impune necesitățile timpului.

N. Ștefănescu-Iacint.

TRIBUNA CITITORILOR

In chestia evreiască.

Iasi 23 Octombrie 1910.

Onor. Noua Revistă Română

BUCUREȘTI

Vă rugăm respectuos să binevoiți a da loc în prețioasa D-voastră revista întâmpinării ce o facem d-lui S. Lazar ca răspuns la „Chestia Evreiască — Glasul unui Zionist” publicată de D-sa în No. trecut.

Vă mulțumim cu anticipație pentru această buna voință și vă exprimăm asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Un grup de evrei.

Stimate Domn Motru!

Cu totul ne plăcut surprinși am fost la citirea celor scrise de D-nul S. Lazar—în chestia evreiască. Cu atât mai mult cu cât D-sa s'a pronunțat categoric și în numele tuturor Evreilor din România.

Să ne fie permis să contestăm D-lui S. Lazar—coreligionarul nostru—dreptul de a se pronunța într'o așa importantă chestiune fără să li avut avisul necesar.—Regretăm f. mult ca D-sa s'a pronunțat fără să fi chibzuit bine urmările ce ar avea o asemenea pronunțare; care în loc să clarifice chestiunea o compromite și complică și mai mult; servind adversarilor noștri argumente contra. Noi în interesul sincer și adevărat al acestei chestiuni; contestăm cele afirmate de D-l S. Lazar—și nu considerăm cele afirmate decât: o părere personală a D-sale.

Un grup de evrei

Chestia evreiască frământă de câțva timp rândurile Evreilor și care de care caută să-și dea părerea, să-și spuie cuvântul în această chestiune și „câte capete atâtea păreri”!

Fiecare concepe chestiunea prin prisma vederilor sale, călăuzit întrucâtva de idealul ce-l stăpânește, ce-l predomină și la fiecare se observă tendința de a-și generaliza părerile, ideile și astfel din individuale ce sânt par generale. Și atâția și-au spus cuvântul, deși nu-și aveau chemarea, dar profitând probabil de bunăvoința unor ziare, care în treacăt vorbind păreau bucuroase că-și puteau umple coloane întregi pe deoparte și tratând astfel de chestiuni atrăgeau cât mai mulți cititori prin urmare avea și foloase materiale, au putut să-și vadă ideile tipărite.

Agitarea, frământarea în această chestiune e în rândurile evreiești, dar nici o mișcare nu se observă din partea celor care pot dispune de dansa, ceea ce probează indiferența, răceala cu care sunt privite aceste agitații de guvernării noastre!

M'a determinat să-mi spui și eu cuvântul, articolul intitulat „Glasul unui Zionist” la care țin mult să răspund.

În genere privit articolul nu face decât impresia unui articol de propagandă, tendențios prin care caută să scoată în relief măreția idealului de care sânt animați Evreii zioniști; nu contest e mare idealul, dar sânt prea mici să-l realizeze!

Stăpânit și călăuzit de acest ideal, toate argumentele în această chestiune sânt alese și ticluite după felul lui de a vedea și toate tind să lovească în acei ce n'au aceleași păreri.

Dușman declarat al asimilării e prin urmare dușmanul aceluia, ce nutrește ideile de asimilare și stăpânit de acest sentiment de ură și acuză pe toți de nesinceri și falși în ideile și convingerile lor. Deci o acuzație pornită nu din convingere ci din ură! Asta o repet pentru ca Domnii Iorga și Cuza să nu o ia în serios!

Orice popor își are epoca de copilărie, de formațiune apogeul, declinul și apoi înecarea de a mai fi ca popor.

Poporul evreu s'a format și-a avut apogeul și acum e în declin și orice străduință de regenerare e zadarnică.

Mișcările regeneratoare nu s' de cât pâlpăiturile focului care se stinge!...

Tochmai diversitatea de idei între intelectualii poporului evreu, căci unii sânt zioniști, alții socialiști, alții revoluționari ba chiar și nihilisti, e o urmare a declinului, a decadenței.

Că la mișcarea de regenerare a poporului evreu s'au asociat și bărbați de valoare, aceasta nu e un argument solid; la fel pot cita nume de oameni valoroși, care sânt asimilați ca un Luzatti, Natha și mulți bărbați de știință.

Evreii sânt într'un proces de asimilare și au fost de îndată ce s'au împrăștiat din țara lor pretutindeni dar în mod cu totul lent. Ce-i dreptul nu se poate împune asimilarea, căci nu se pot face salturi în lumea socială. Dar nu e mai puțin adevărat că după cum în domeniul naturii, unele reacțiuni chimice în stare lentă prin metoda catalinării pot fi grăbite spre rezultat sau pot fi în depărtate spre ex: prin ridicare de temperatură sau cu platină spongioasă; tot așa și în viața socială istoricul sau sociologul, care se ocupă cu procesele evolutive ar putea grăbi evoluția acelor procese indicând căile ce ar trebui urmate și mijloacele ce ar trebui întrebuintate pentru acest scop.

Dacă în douăzeci de veacuri nu s'au asimilat nu e un argument că nu se vor asimila de acum înainte.

Asimilare în mod lent a fost e indiscutabil, probe avem că chiar indivizi din nații existente se asimilează reciproc; a fost un timp când chiar li s'a impus să se lepede de credință și de voe de nevoe au făcut'o, dar dacă asimilarea nu s'a făcut până acum în mod mai intensiv se datorește numai faptului tăriei în credință.

Tăriei în credință și din partea creștinilor și din partea evreilor se datoresc mai cu seamă persecuțiile contra Evreilor în epoca de mijloc. Dar astăzi, când religia nu mai este zidul despărțitor între oameni, motivele persecuțiilor sânt cu totul de altă natură.

Iată de ce ești mai îndreptățit să presupui că un proces de asimilare mai intensiv ar putea precede de acum înainte.

Poporul evreu dacă a existat și există e datorită numai fanatismului religios, dar acum intelectualii evrei desbărați de acest fanatism stau pe povârnișul prăpăstiei care îi desparte de Români. Și de îndată ce se vor acorda drepturi evreilor de îndată ce educația greșită dată tinerilor Români prin care li se deșteaptă idei și sentimente împotriva Evreilor, va fi îndreptată; acea prăpăstie în care privește cu groază zionistul va fi umplută, va dispărea.

Intelectualii Evrei sânt predispuși asimilării, ba chiar se asimilează în Apus, unde „organizația zionistă exprimă unitatea poporului Evreu!” Iată deci că asimilarea există și o asimilare între Români și Evrei ar fi posibilă.

Nu mai rămâne să răspund de cât la întrebarea ce și-ar pune-o unii: „dăm drepturi omenesti Evreilor și le mai dăm dreptul ca afară de dragostea incontestabilă către patria natală să mai aspire la renașterea nației lor pe teritoriul lor istoric?” pe care o socote de „barbarie în cugetare și în simțire” dar fără să argumenteze de ce e atât de trist, dacă și-ar pune întrebarea aceasta. Zioniștii aspiră către un ideal, un ideal mare, idealul subjugă, absoarbe toată personalitatea unui om, inteligența, sentimentul, voința și puterea, toate tind către acel ideal; atunci de unde „dragostea incontestabilă către patria natală”. E foarte firesc deci să-și pue oricine întrebarea.

Ce-i drept zionistul e plin de energie, de viață, aspiră, tinde către un ideal larg, voește, dar între voință și ideal e nepuțința de a se înfăptui idealul!

Iasi

M. Bernard.

Reviste noi.

Vremea nouă, revistă ce apare în județul Vâlcea sub direcțiunea unui comitet constituit din preoți și învățători. Din „cuvânt înainte” extragem următoarele:

„În timpul din urmă, corpul nostru învățătoresc a dat dovadă de-o însemnată putere morală, care, într-o mare măsură, a contribuit ca poporul nostru să facă un mare pas în dezvoltarea sa culturală și economică.

Constatarea aceasta, pe care nici dușmanii noștri — dacă ne închipuim că i-am avea — n'ar putea-o contesta, ne măgulește oare-cum amorul nostru propriu, de mulțumit însă nu, căci ne dăm seama că n'au făcut atât cât am fi putut face, în alte condiții sociale și politice, cu atâta energie ce am desfășurat.

„Și cum orice bun Român nu poate să aștepte decât cu o nespusă bucurie sosirea aceluia timp fericit când să ni se îngăduie propovăduitorilor dela sate ca să ne punem

toată puterea sufletescă și toată căldura inimilor numai și numai pentru cauza cea sfântă a ridicării poporului, noi, un grup de învățători, am crezut nimerit să punem o deosebită muncă pentru pregătirea acelei vremi atât de mult așteptată.

„În acest scop, toți cei însuflețiți de acest gând, ne grupăm în jurul organului nostru de luptă „Vremea Nouă”, vestind că vom primi cu drag în mijlocul nostru pe toți acei frați cari vor crede nimerit să pună la o laltă munca lor cu a noastră, pentru a îndepărta toate piedicile ce au stat și stau în calea concentrării tuturor forțelor culturale dela sate, grăbind astfel, măcar cu un ceas mai înainte, încheierea acelei calități sufletesti de corp social, care cu timpul să numai îngăduie cătuși de puțin vre-o influență ce-ar căuta să-i vină pe vre-o cale ori alta, spre anumite foloase streine...”

În acest sens dorim să fie îndreptată și lupta „Asociației Învățătorilor Români”.

Editeurs •

ZANICHELLI de Bologna, ALCAN de Paris, ENGELMANN de Leipzig, WILLIAMS et NORGATE de Londres.

„SCIENTIA”

REVUE INTERNATIONALE de SYNTHESE SCIENTIFIQUE.

Direction: G. BRUNI — A. DINISI — F. ENRIQUES
A. GIARDINA — E. RIGNANO

4 numeros par an, de 280—300 pages chacun.

On se plaint de plus en plus des etrets de la spécialisation à outrance à laquelle les hommes des sciences sont condamnés. *Scientia* a été fondée en vue de contrebalancer ces fâcheux effets. Elle publie des articles qui se rapportent aux branches diverses de la recherche théorique, depuis les Mathématiques jusqu'à la Sociologie, et qui tous sont d'un intérêt général: elle permet ainsi à ses lectures de se tenir au courant de l'ensemble du mouvement scientifique contemporain.

Scientia, qui est dans sa quatrième année d'existence, a conquis du premier coup la faveur du monde savant, grâce à la collaboration qu'elle s'est assurée des autorités scientifiques les plus éminentes de l'Europe et de l'Amérique. Elle a publié, outre les articles de ses directeurs: MM. Bruni, Enriques, Dionisi Rignano, des travaux de MM. Polncaré, Picard, Tannery, Vo, erra, Boutroux, Borel, Fabry, Zeuthen, Zeeman, Arrhenius, Gorges Darwin, Lowel, Ritz, Seeliger, Soddy, Ostwald, Wallerant, Lehmann, Schiaparelli, Ciamician, Raffaella, Foà, Höber, Galeotti, Ebstein, Demoor, Asher, Fredericq, Lugaro, Delage, Caullery, Rabaud, Driesch, Wiessner, Haberlandt, Bohn, Clap: rède, Janet, Rey, Pikler Cunningham, Westermarck, Kidd, Landry, Vilfredo Pareto, Achille Loria, Sombart, Carver, Oppenheimer, Meillet, Borkiewicz, Riccobono, Philippe Sagnac, Salomon Reinach, Simmel, Scialoja, etc.

A partir de Janvier 1909 *Scientia* joint au texte principal, portant les articles dans la langue de leurs auteurs, un supplément avec la traduction française de tous les articles allemands, anglais et italiens. Elle est ainsi accessible à quiconque connaît la seule langue française.

Prix de l'abonnement:

25 francs. — 20 mk., — 20 sh.

Direction et Rédaction: Milan, Via Aurelio Saffi, 11

Cca mai ingenioasă mașină de scris este

„YOST”

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptor pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54.

TELEFON

CABINETUL MEDICAL MODERN

PENTRU BOALE DE PIEPT ȘI STOMAC

AL

Dr. I. MITULESCU

Fost colaborator la INSTITUTUL KOCH (Berlin) și Asistent la i-a clinică medicală a PROF. LEYDEN din Berlin

SPECIALIST IN BOALE DE PIEPT ȘI STOMAC
(ADULȚI ȘI COPII)

Instalație specială pentru examinarea cu „RAZELE ROENTINGEN

aplicarea ELECTRICITĂȚII

INHALAȚII, BAI ȘI MASAJUL ELECTRIC

Laborator Special pentru analize de URINĂ, SPUTĂ, etc.

Consultațiuni în toate zilele de la 9—12 a. m. și

4¹/₂—7¹/₂ p. m. precis.

Pentru săraci, bolnavi de piept gratis Marțea și Sâmbăta de la

3—4¹/₂ p. m. precis.

LA INSTITUTUL de BINE-FACERE

STRADA COVACI, 19 (Etagiul I). — Telefon 19/58 —

A apărut:

Biblioteca editată de „Noua Revistă Română”

No. 1. *In zilele de anarhie* de C. Rădulescu-Motru.

„ 2. *Sufletul neamului nostru* de C. Rădulescu-Motru.

„ 3. *Contractul de muncă* de Dem. Negulescu.

PREȚUL UNUI NUMĂR 15 BANI

TEATRU-MUZICA

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila. — Fecioara rătăcită, dramă în 4 acte de Henry Bataille.

În ultima ei săptămână de activitate în București, Compania Davila a reprezentat piesa cea mai nouă a lui Henry Bataille, *La Vierge folle*. E desigur cea mai bună lucrare din tot repertoriul de până acum și succesul cel mai mare al companiei. La Paris când s'a jucat anul trecut în Februarie, la teatrul Gymnase, *La Vierge folle*, ca toate piesele lui Bataille, a stârnit mare vâlvă. Părerile au fost și au rămas împărțite: unii au văzut în noua lucrare a dramaturgului o capodoperă, alții ceva absurd și de nesustținut; unii afirmau că dela Racine încoace nu s'a mai văzut pe teatru un caracter de femeie mai complet și mai profund studiat, alții găseau că totul e factice, neverosimil, imposibil. Și de data asta, ca de cele mai multe ori, adevărul trebuie căutat între cele două păreri extreme: nu e nici Racine, dar nici o platitudine ori o absurditate. În tot cazul nu e ceva mediocru, nici banal; lucrurile astea nu sunt în stare să suscite discuțiuni atât de aprinse; trec ca și cum n'ar fi fost; sânt unele cărora aproape nici nu le găsești cusururi, atât de puțin te opresc în loc. I se pot găsi cusururi piesei acesteia, însă tot rămâne o operă puternică, impresionantă, frumoasă. Nu cred însă să fie cea mai bună lucrare a lui Bataille. Nu e o operă clară; te lasă cu impresii contradictorii; e într'însa ceva turbure, o imprecizie penibilă care nu vrea să se lămurească. Cum piesa este impecabil condusă, cum tehnica teatrală a autorului e desăvârșită, la reprezentare ești furat de desfășurarea acțiunii și nu simți imediat nici imprecizia unora din caractere, nici vagul temei fundamentale. În urmă piesa dă mult de gândit.

«Fecioara rătăcită» este Diana de Charance, o fată de 18 ani, fiica ducelui de Charance, din cea mai înaltă și mai plină de tradiții aristocrație franceză. Diana ajunge amanta lui Marcel Armaury, om trecut de 40 ani, avocat mare, el însuși însurat cu o femeie frumoasă și iubitoare. Cum a ajuns Diana la acest pas nu ni se explică și nici nu prea pricepem. E ceva patologic, e reacțiunea unui suflet liber împotriva convențiilor lumii în care e silit să trăiască, or este pur și simplu amorul năprasnic. — *Venus toute entière à sa proie attachée?* Nu știm, dar dela începutul acțiunii, când ducele descoperă greșala sau nebunia Dianei, o vedem pe aceasta semețată și fără remușcare, mândră par'că de fapta ei, — o voluntară și o anarhică. Totuși nu Diana este personajul central, deși ea și nebunia ei dă titlul piesei. Personajul central, caracterul cel mai bine conturat și mai profund prins, este soția lui Armaury, Fanny, femeie adânc iubitoare, pe care dragostea o poate înălța pe culmile cele mai înalte ale nobleței de suflet. — Ducele de Charance a hotărât, după o scenă din cele mai penibile ce se pot vedea la teatru, să trimită pe Diana la mânăstire. În aparență supusă, Diana se preface că-și primește soarta, dar pe ascuns se hotărăște să fugă cu Armaury. Caracterul acestuia, deabia schițat, trebuie mai mult să-l ghicim; ne explicăm greu cum a putut un om cu situația lui, cu o femeie fermecătoare, să cadă în marea lui greșală: trebuie să admitem și pentru el amorul năprasnic. Amanții fug, și Armaury, în ultimul moment, când femeia lui îi dă o dovadă supremă de încredere, comite o lașitate de neiertat. Aceste

trei personaje, între care se petrece drama, Diana, Marcel, Fanny, sânt deplin stăpânite de iubirea lor, iubire care nu cunoaște piedici. Este acel *Eros anikate makhon*, Eros neînving în luptă, pe care-l invoacă corul din Sofocles: un fel de nebunie sfântă care obscedează și e în stare să distrugă pe acela pe care l-a prins în vârtejul ei. Dacă nu admitem astfel amorul nu putem pricepe nimic din caracterul celor trei. Diana este încă în conștientă; pe Armaury iubirea îl duce la lașități și crime; numai pe Fanny iubirea o înalță la adevărata frumusețe tragică, la actele cele mai înalte, la renunțarea divină. Iată că familia Charance s'a pus în urmărirea fugarilor. Lor li s'a asociat momentan și Fanny. Armaury e nestrămutat în hotărârea lui; el pricepe altfel onoarea decât ducele de Charance. Argumentelor abatelui Roux, confesorul familiei ducelui, lesne le opune Armaury propria lui concepție de viață. Va fi mai greu cu tânărul Gaston de Charance, pe care l-a refuzat să se bată în duel. Adevărata dramă se petrece însă în sufletul femeii părăsite. În convorbirea dintre soți, în actul al III-lea, la hotelul din Londra unde s'au refugiat vinovații, Fanny simte repede cu intuiția ei de femeie, ascuțită de suferință și iubire, că Marcel nu mai poate renunța la Diana, că nu vrea să renunțe. În același timp simte că acest amor, amenințat de toate părțile, nu poate fi trainic. Totul nu e încă pierdut. Inima ei de femeie adânc iubitoare se acată de această ultimă nădejde: se poate ca Marcel odată și odată să se întoarcă la dânsa. Când însuși Marcel îi făgăduiește acest lucru, sârmana Fanny e complet transfigurată: dacă inima ei atât de rănită nu se poate vindeca deplin nici odată, tot îi rămâne un gând care-i poate ajuta să trăiască. De aci înainte are un scop în viața ei pustie. Din aliata familiei de Charance, Fanny ajunge apărătoarea soțului ei: ea are să vegheze asupra lui, ea are să-l mântuiască. Nu e aci o lașitate a iubirii, ci triumful ei cel mai pur: iubirea care se ridică până la renunțare. Situația aceasta, care multora pare nenaturală, din pricina amănuntelor jignitoare cu care e însoțită în desfășurarea acțiunii, este dramatică în cel mai înalt grad, e nobilă și frumoasă; dintr'un punct de vedere superior omenesc poate fi și profund adevărată. — Gaston de Charance, fratele Dianei, care nu poate obține nici o satisfacție, e hotărât să împuște pe Armaury. Dar Fanny veghiază și-l împiedică. Ca Gaston să renunțe la ura și la răzbunarea lui, ea renunță la dragostea ei și-i dă această pildă. Atunci Diana pricepe imensitatea sacrificiului acestei femei. «Cum îl iubește!» exclamă ea. Ochi fecioarei rătăcite se deschid; pentru întâia oară iese din inconștienta patimei ei și pricepe tot răul pe care l-a făcut. Desigur că ea nu poate iubi niciodată pe Marcel cum îl iubește Fanny. Nebunia ei a adus atâtea catastrofe, ea trebuie să ispășească. Profitând de un moment de neatenție, ia revolverul cu care Gaston vrea să împuște pe Armaury și se sinucide.

Desnodământul acesta cam melodramatic este oare o concesie făcută de autor moralei curente, cu care el s'a răsboit de atâtea ori? Trebuie să vedem aci un triumf al amorului legitim asupra amorului liber? — Cum spuneam și mai sus, impresia ce rezultă din piesă e cam confuză. Îl știm pe Bataille, — a spus-o și el de mai multe ori, — partizan al amorului liber, cel care nu cunoaște nici o piedică. În primele acte parecă că intenția dramaturgului se desinează în acest sens, dar la urmă intervine catastrofa... Este o biruință a amorului, dar nu a celui liber. Cred însă că nu trebuie să-l

punem în contradicție pe autor. Autorul poate să aibă idei care să i fie scumpe, dar dus de logica artei lui, care e superioară convingerilor abstracte, poate să ajungă la alte concluzii. Nu ca să facă demonstrațiuni de idei își scrie Bataille piesele: el caută să reprezinte dramele sufletului, veșnicile conflicte tragice pe temele veșnicului omenesc, care fac viața atât de patetică. Și poate că impresia de neliniște și de contradicție cu care rămânem după o piesă ca *La Vierge folle* să nu fie o urmare a nedibăciei autorului, ci însăși impresia pe care ne-o dă totdeauna viața...

Reprezentarea *Fecioarei rătăcite* a fost un adevărat triumf pentru D-na M. Voiculescu-Quintus. Personajul Doamnei Armaury este singurul adânc studiat și complet redat de autor din toată piesa; pe lângă dânsa celelalte personaje apar palide, deabia conturate schițate par'că. Minunata noastră artistă a făcut din acest rol ceva complet, amornic, plin de o patetică frumusețe și de un adevăr adânc omenesc. În scena finală a actului al doilea și în tot actul al treilea d-sa s'a ridicat la culmile artei sale. În acest rol vast și covârșitor d-sa a avut ocazia să pună în evidență toate calitățile cu care este înzestrată, dela duioșia cea mai pură până la energia cea mai pătimașă. — Rolul Dianei nu prea e potrivit cu D-na Giurgea. Excelentă în rolurile de ingenuitate, d-sa nu se simțea bine în rolul acelei mîce anarchice, semeață și inconștientă. Totuși a pus multă poezie în scenele de intimitate cu Armaury. În rolul antipatic și penibil al acestuia, D. Bu-

landra a pus multă discreție și măsură. Actorii care jucau membrii familiei de Charance nu au isbit să dea aparența de distincțiune ce s'ar fi convenit unor duci. Vina este parte și a autorului care a înfățișat o familie cu foarte puține apucături și gesturi aristocratice.

* * *

Teatrul Național își amintește din când în când că este și o școală de educație a poporului și că trebuie să contribuie și el la formarea gustului estetic. Acestor obligațiuni trebuie să atribuim unele încercări de arheologie dramatică, cum a fost reprezentarea piesei lui Calderon *Judecătorul din Zalamea*, în excelenta traducere a d-lui O. Densușianu.

Intenția e desigur bună și ar fi foarte interesant să vedem cât mai multe din capodoperile tuturor literaturilor cât de vechi și cât de nouă. Ne îndoim însă dacă *judecătorul* acesta este o capodoperă. Ni s'a părut la reprezentare strașnic de învechit, ca factură și ca cuprins. Sântem departe de veșnica tinerețe a marilor creațiuni clasice. În locul marelui lecțiunii pe care vroia să ne-o dea Direcția, ne-am ales cu o săcăială cinematografică de tablouri schimbate la fie care cinci minute. Piesa aceasta, bine jucată, ține a fișul împreună cu actul vesel și reușit al d-lui Locusteanu, și alternează cu *Modelul* și cu *Punctul Negru*, cinstita comedie germană, în care excelenții noștri comici se iau la întrecere ca vervă și talent.

Lazăr Cosma.

Să nu lipsească din nici o casă
Minunatul FRANTZBRANNTWEIN
„DIANA”

Cel mai bine preparat și cel mai bine-făcător în cazuri de:

Dureri de cap provenite din călduri sau alte cauze
DURERI DE REUMATISM sau alte DURERI provenite din RACELI
Nevralgii Sciatic Lumbago, Gaturaiul dispăre numai prin mirosire.

OBSERVAȚI ca eticheta și plumbul pe fiecare sticlă să poarte numele:

„DIANA”

INSTRUCȚIUNE: UN MASSAJ CU „DIANA”

dă corpului omenesc cea mai plăcută senzație răcoritoare, ferindu-l de sudorile neplăcute care-l expun la răceli.

Invelindu-se însă cu flanelă părțile dureroase, DUPĂ MASSAJ, se simte imediat o căldură plăcută și ca prin farmec durerile dispar.

DE VANZARE ÎN TOATĂ ȚARA.— Un flacon mic bani 70, mijlociu Lei 1.20, un flacon mare Lei 2.40
FABRICA BUCUREȘTI, ȘOSEAUA VITAN, 11

FINANȚE ȘI COMERȚ

Producerea rafineriilor în luna August 1910

Județul	P R O D U C Ț I U N E A						
	Benzină	Petrol	Ulei	Parafină	Cok	Rămășițe	Țitei pus la fabricare
Bacău	59.358	230.726	94.519	—	1.451	83.223	495.382
Brăila	—	—	—	—	—	—	—
Buzău	14.863	45.709	7.910	—	—	55.500	129.103
Constanța	520.000	506.000	86.500	—	—	1.176.200	2.383.661
Covurlui	5.315	12.312	7.597	—	—	16.176	43.653
Dâmbovița	164.379	253.718	7.658	—	—	489.008	960.504
Capitală	—	—	—	—	—	—	—
Ifov	128.045	89.170	—	—	—	643.270	877.460
Neamțu	6.341	17.568	5.661	—	—	7.646	39.039
Prahova	17.867.849	25.227.979	2.587.530	—	—	58.682.618	104.218.345
Putna	2.973	11.304	2.335	—	—	859	19.036
Vlașca	—	—	—	—	—	—	—

Comerțul nostru cu Egiptul.—În rapoartele consulare ale imperiului Austro-Ungar asupra comerțului Egiptului găsim că acesta a exportat în România în cursul anului 1909 mărfuri în greutate de 519 cântare reprezentând o valoare de 1453 lire egiptene, contra 253 cântare în valoare de 647 lire egiptene în 1908.

În 1908 - 1909 Egiptul având o recoltă de porumb rea, a importat 21.469 tone, dintre cari 15.525 din Turcia; 3023 din România; 1805 din Rusia și 1025 din Bulgaria.

În total deci, a importat din România mărfuri în valoare de 427.179 lire egiptene, contra 523.626 lire egiptene în 1908

Banca națională de comerț exterior. — Zilele acestea s'a creat la Paris o bancă pentru înlesnirea comerțului exterior francez sub denumirea de Banque Nationale du Commerce extérieur. Capitalul noii instituțiuni este de 10 mi-

lioane lei, împărțit în 20.000 acțiuni a 500 lei, ce se vor plasa prin subscriere publică.

Scopul societății este: operațiuni de bancă, de avansuri, de credit, de comision, mai cu seamă de scont asupra piețelor streine, și în general, toate operațiunile caselor de bancă și ale stabilimentelor de credit.

Flota comercială bulgară. — Guvernul Bulgar a decis să înceteze a servi companiilor de navigație maritimă Fraissinet și Levante subvenția pe care el le-o acordă. El le va șterge prin urmare din budget. În schimb va cumpăra trei mari vapoare pentru societatea de navigație pe Marea Neagră. Pentru acest scop ministerul de finanțe va prescrie licitațiuni publice.

C. DOBROGEANU-GHEREA

NEOIJOBĂGIA

STUDIU ECONOMICO-SOCIOLOGIC

AL

PROBLEMEI NOASTRE AGRARE

PREȚUL LEI 3,50.

FIGURI CONTIMPORANE

DIN ROMÂNIA

DICȚIONAR BIOGRAFIC

Sub conducerea d-lui

TH. CORNEL

APARE ÎN MOD PERIODIC

PARTEA ÎNTĂI

SOCIETATEA.—POLITICA.—CORPUL AVOCAȚILOR.
MAGISTRATURA.—ȘTIINȚELE ȘI ARTELE.—AGRICULTURA.—ÎNVĂȚĂMÂNTUL.—FUNCȚIONARIII SUPERIORI PUBLICI ȘI PARTICULARI.—BINEFACEREA ȘI OSPITALIZAREA.

BUCUREȘTI

61, STRADA COMETA, 61

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI. — STRADA LIPSCANI, 26

MAGASIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lânuri pentru rochi: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc.,

Postavuri în toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc
Taffetas din fabrica Bonnet culori și negre.
Atelier special pentru rochii și confecțiuni.

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

PANZĂRIE

Jerseuri, Planelle, Cache Corsets Tricotate. Cioc-rapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

SANATORIUL Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/1-4

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVİN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTO FERMENT

(Bulion paralaetic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA
LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. În provincie contra mandat 2,50

Cereți prospecto gratuite

VILE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

— Să nu lipsească din nici o casă —
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru musculatură, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25

— SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Periți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători

ALBERT BAER, București. Str. Numa-Pompiliu No. 7